

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra psychologie

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Komunikace učitelů 1. stupně ZŠ s rodinami ukrajinských uprchlíků

Communication between primary school teachers
and families of Ukrainian refugees

Marta Mutlová

Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Olga Kučerová, Ph.D.

Studijní program: Učitelství pro 1. stupeň ZŠ

Studijní obor: Učitelství pro 1. stupeň ZŠ

2024

Odevzdáním této diplomové práce na téma *Komunikace učitelů 1. stupně ZŠ s rodinami ukrajinských uprchlíků* potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Praha, 14. dubna 2024

Ráda bych tímto poděkovala paní Mgr. et Mgr. Olze Kučerové PhD. za odborné vedení této práce, za její čas, trpělivost a cenné rady. Mým dcerám a rodičům za podporu během studia, respondentům za jejich ochotu věnovat mi svůj čas a vedení mé školy za impuls posunout se zase dál. Děkuji i všem ostatním, kteří věřili, že to zvládnu.

ABSTRAKT

Tato diplomová práce se zabývá komunikací pedagogů primárního vzdělávání s rodiči ukrajinských žáků, kteří přišli do České republiky v důsledku válečného konfliktu mezi Ruskem a Ukrajinou. Práce zkoumá a analyzuje zkušenosti konkrétních pedagogů, kteří působí na pražských běžných základních školách, v oblasti komunikace s rodiči žáků. Teoretická část se zaměřuje na koncepci integrace cizinců a související legislativou včetně statistických údajů. Dále představuje organizace, které se zabývají problematikou žáků-cizinců s odlišným mateřským jazykem. Věnuje se sociální komunikaci, jejím formám a komunikačním kanálům mezi učiteli a rodiči žáků. Popisuje překážky v komunikaci, jako jsou jazyková bariéra, odlišné kulturní prostředí, traumata způsobená válkou nebo nedostatečná komunikační vybavenost učitelů. Zabývá se konkrétními odlišnostmi ukrajinského vzdělávacího systému a představuje Strategii 2030+, která má za cíl modernizovat školství a zlepšit připravenost pedagogů na budoucí výzvy. Empirická část popisuje použité metody výzkumného šetření, prezentuje konkrétní citace z rozhovorů s respondenty, které poskytují hlubší pohled do jejich zkušeností a postojů a hledá odpovědi na výzkumnou otázku: Jaké faktory ovlivnily budování efektivní komunikace mezi pedagogy a ukrajinskými rodiči? Na základě analýzy získaných dat zodpovídá tuto otázku a navrhuje strategie pro zlepšení komunikace a integrace ukrajinských žáků-uprchlíků do českého vzdělávacího systému.

KLÍČOVÁ SLOVA

žák s odlišným mateřským jazykem, ukrajinský žák, komunikace s rodiči, rodič uprchlík, ukrajinské školství

ABSTRACT

This thesis deals with communication between primary education teachers and parents of Ukrainian pupils who came to the Czech Republic as a result of the war conflict between Russia and Ukraine. The thesis examines and analyses the experiences of specific teachers working in Prague mainstream primary schools in the field of communication with parents of pupils. The theoretical part focuses on the concept of integration of foreigners and related legislation, including statistical data. It also introduces organisations dealing with the issue of foreign pupils with a different mother tongue. It focuses on social communication, its forms and communication channels between teachers and parents of pupils. It describes obstacles to communication, such as language barriers, different cultural backgrounds, traumas caused by war and teachers' lack of communication skills. It discusses specific differences in the Ukrainian education system and presents the 2030+ Strategy, which aims to modernize the education system and improve teachers' readiness for future challenges. The empirical section describes the research methods used, presents specific quotes from interviews with respondents that provide deeper insights into their experiences and attitudes, and seeks answers to the research question: What factors influenced the building of effective communication between educators and Ukrainian parents? Based on the analysis of the collected data, it answers this question and suggests strategies for improving communication and integration of Ukrainian refugee pupils into the Czech education system.

KEYWORDS

pupil with different mother tongue, Ukrainian pupil, communication with parents, refugee parent, Ukrainian education

Obsah

Úvod	7
TEORETICKÁ ČÁST	8
1 Koncepce integrace cizinců	8
2 Žák cizinec na české základní škole	10
2.1 Statistické a demografické údaje	10
2.2 Cizinci - legislativní úpravy	12
2.3 Dítě s odlišným mateřským jazykem	13
3 Organizace zabývající se problematikou žáků-cizinců a dětí s OMJ	14
3.1 Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR	14
3.2 Národní pedagogický institut České republiky	14
3.3 META, o.p.s.	15
3.4 Sdružení pro integraci a migraci	15
4 Komunikace	16
4.1 Sociální komunikace	18
4.2 Rozhovor	22
5 Spolupráce rodiny a školy	24
5.1 Formy komunikace mezi rodinou a školou	26
5.2 Efektivní komunikace s rodiči cizinci	27
5.3 Překážky ovlivňující vzájemnou komunikaci	28
5.3.1 Jazyková bariéra	28
5.3.2 Sociální vnímání a sebepojetí	29
5.3.3 Nedostatečné komunikativní kompetence	30
5.3.4 Odlišné sociokulturní prostředí	32
5.3.5 Odlišný vzdělávací systém	32
5.3.6 Traumatické zážitky	36
EMPIRICKÁ ČÁST	38
Úvod do výzkumné části	38
6 Představení cílů	39
7 Výzkumná otázka	40
8 Metodologie výzkumného šetření	41
8.1 Metoda sběru dat	41
8.2 Výzkumný soubor a jeho výběr	42
8.2.1 Tematická analýza	45

9	Prezentace dat a jejich analýza	46
9.1	Emoční zátěž pedagogů	46
9.2	Jazykové vybavení učitelů a rodičů uprchlíků.....	48
9.3	Nedostatek času na přípravu	49
9.4	Ukrajínští asistenti	50
9.5	Osobní komunikace	53
9.6	Emailová komunikace.....	55
10	Diskuse	57
10.1	Limity	61
10.2	Výzvy	61
11	Závěr.....	63
	Seznam příloh.....	69

Seznam zkratk využitých v textu diplomové práce

ČSÚ – Český statistický úřad

EU 27 – Evropská unie (27 států)

MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí

MŠMT – ČR Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky

MVČ – Ministerstvo vnitra České republiky

NPI – Národní pedagogický institut České republiky

NÚV – Národní ústav pro vzdělávání

UNHCR – Úřad Vysokého komisaře Organizace spojených národů pro uprchlíky

Úvod

V březnu 2020, po dlouhých letech relativního klidu přerušovaného pouze diskusemi o inkluzi či o platech učitelů, muselo české školství čelit obrovské neočekávané výzvě. Pandemie Covid-19 obrátila naše životy naruby a do školství přinesla změny dříve nikdy neuvažované, jakou byla např. digitalizace výuky. I když se jednalo o změny v mnoha vrstvách a od všech zúčastněných, české školství v této výzvě obstálo a v konečné fázi aplikovalo do vzdělávacího procesu mnoho nových postupů.

V okamžiku, kdy se zdálo, že se situace zklidňuje a vše se vrací k normálu, dochází k ozbrojenému konfliktu mezi Ruskem a Ukrajinou. Naše země a české školství čelí další, zcela odlišné výzvě. Na naše území míří obrovské množství válečných uprchlíků, především ukrajinských matek s dětmi. Těmto rodinám je nabízena všestranná pomoc a dočasná ochrana. Je třeba zapojit je do plnohodnotného života v naší společnosti, což obnáší i integraci ukrajinských dětí do českého vzdělávacího systému.

Tato situace mne, jako učitelku na prvním stupni základní školy, motivovala k napsání této diplomové práce, neboť spolupráci, založenou na funkční komunikaci, považuji za zásadní, aby se každé dítě cítilo v naší společnosti přijaté a tím se mohlo plnohodnotně zapojit do vzdělávacího procesu. V mé práci se zaměřím na komunikaci mezi školou a rodinami ukrajinských uprchlíků, protože dobře nastavená a funkční komunikace je základním stavebním kamenem spolupráce obou stran.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Koncepce integrace cizinců

Integrace cizinců je zásadním nástrojem úspěšné migrační politiky. Jedná se o oboustranný proces, do kterého vstupují cizinci i majoritní společnost. Z tohoto důvodu byla roku 2000 vládou přijata Koncepce integrace cizinců. Integrační opatření v plném rozsahu, která byla již několikrát aktualizována, jsou cílena na cizince z třetích zemí dlouhodobě pobývajících na území České republiky (MPSV, 2020).

Cílem politiky integrace je podpořit proces, který plynule spojuje cizince a většinovou populaci tak, aby z toho obě strany těžily, a aby se budovalo společné povědomí o příslušnosti a sdílené odpovědnosti za život ve společnosti. Tím se vytváří propojená a komunikující společnost. Integrace cizinců je klíčová pro udržení sociální soudržnosti, stejně jako pro ekonomický, sociální a kulturní pokrok společnosti. Pokud integrace selže nebo není dostatečná, hrozí vznik uzavřených enkláv cizinců, rozpad sociální struktury a vytváření alternativních společenských systémů. To může vést k nárůstu xenofobie, netolerance a extremismu (MVČR, 2024).

Snahou integrační politiky je posílit nezávislost cizinců tak, aby mohli žít důstojný život v České republice a cítili se jako plnohodnotní členové této společnosti. To zahrnuje porozumění jejich právům a povinnostem, adaptaci na místní zvyklosti a životní styl. Patří tam i schopnost komunikovat v češtině, dosažení sociální a ekonomické samostatnosti a schopnost najít pomoc a podporu, když ji potřebují (tamtéž).

Znalost češtiny je klíčovým faktorem pro úspěšnou integraci cizinců do společnosti. Je nezbytná pro komunikaci s většinovou populací, umožňuje jim využívat a zvyšovat si vzdělání i kvalifikaci a dosáhnout tak úspěchu na pracovním trhu. Nedostatečná znalost českého jazyka může omezovat školní úspěchy dětí a bránit jim v možnostech dalšího vzdělávání a následného nalezení zaměstnání a profesního růstu (tamtéž).

Integraci dětí migrantů do vzdělávání ale ovlivňují i další faktory:

- skladba a povaha vzdělávání;
- legislativa a politická rozhodnutí na celostátní, regionální a lokální úrovni.

Celá Evropa se potýká s problematickou adaptací dětí migrantů do vzdělávacího systému a ve většině států jsou výsledky dětí migrantů výrazně horší v porovnání s výsledky dětí z majoritní společnosti. Děti migrantů dosahují i nižšího stupně vzdělání. Proces vzdělávání dětí migrantů ovlivňuje i prostředí a zkušenosti konkrétních škol. Žáci mohou zažít kulturní šok, protože odlišně chápou gesta, vyřčená slova i jednání majoritní společnosti (Jarkovská, 2015).

2 Žák cizinec na české základní škole

Společné vzdělávání dětí, žáků a studentů v rámci hlavního vzdělávacího proudu je jedním z klíčových cílů Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR. Novela školského zákona, která nabyla účinnosti 1. září 2016, zaručuje dětem právo na tzv. podpůrná opatření. Toto právo je mimo jiné cíleno i na žáky z kulturně odlišného prostředí (NÚV, 2022).

2.1 Statistické a demografické údaje

Mezi cizinci - žáky základních škol převažují občané třetích zemí. Dominují občané Ukrajiny (31,6 % z celkového počtu cizinců navštěvujících základní školu), následovány občany Vietnamu (18,5 %) a Ruska (5,8 %). Mezi příslušníky zemí EU-27¹ jsou nejvíce zastoupenou skupinou občané Slovenska (19,2 %). Dle údajů Českého statistického úřadu v roce 2021 navštěvovalo české základní školy celkem 30 543 cizinců. Ve školním roce 2022/23 navštěvovalo české základní školy již 72 748 cizinců (ČSÚ, 2023). Vývoj počtu cizinců na českých základních školách ilustruje graf 1.

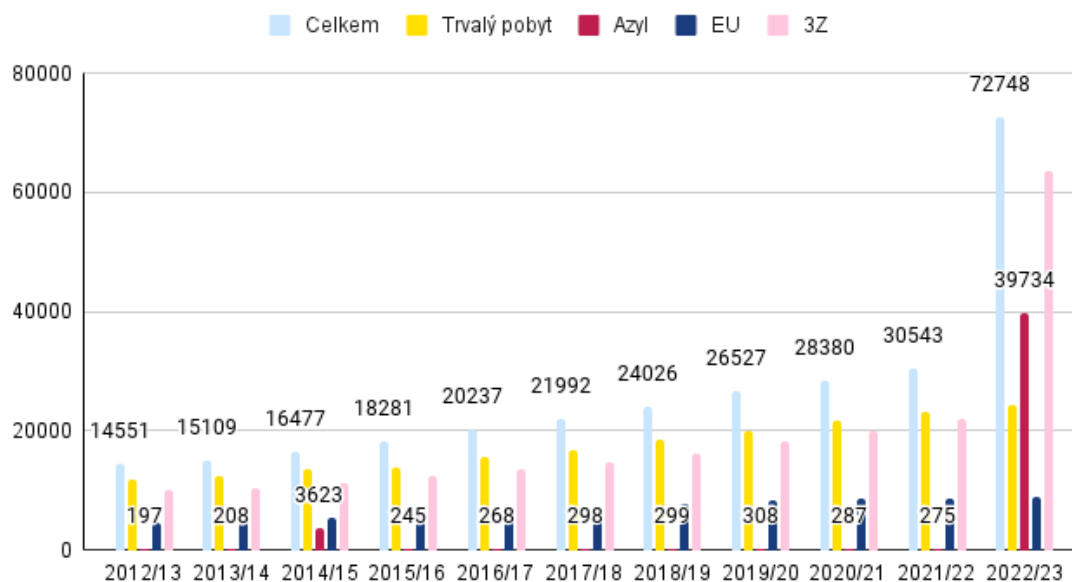
Navýšení počtu cizinců v českých školách způsobil válečný konflikt mezi Ukrajinou a Ruskem, který donutil mnoho lidí opustit své domovy a odejít ze své rodné země. Invaze ruských vojsk na území Ukrajiny tak způsobila jednu z největších uprchlických krizí v Evropě od druhé světové války. Česká republika přijala téměř půl milionu ukrajinských uprchlíků, z nichž téměř třetina jsou děti mladší 18 let, které potřebují přístup k vzdělání (UNHCR, 2023).

Základní školy tak ve velmi krátké době musely přijmout velký počet ukrajinských žáků bez předchozí znalosti českého jazyka a zkušeností s českým vzdělávacím systémem. Ukrajínští žáci-azylanti v současné době tvoří 4 % všech žáků základních škol a stali se nejpočetnější skupinou cizinců v českém vzdělávacím systému (SYRI, 2023).

---

¹ EU 27 – Evropská unie (27 států)

Graf 1 – vývoj počtu cizinců v českých základních školách v letech 2013 - 2023² (Jiroutová, 2024)

² EU – děti občanů z Evropské unie

3Z – děti občanů ze třetích zemí (mimo EU)

Azyl – děti žadatelů o mezinárodní ochranu (MO) a osob s udělenou MO (včetně osob s dočasnou ochranou)

Trvalý pobyt – děti s trvalým pobytem (uvádíme pro ilustraci faktu, že většina žáků s cizím státním občanstvím pochází z rodin, které zde mají trvalý pobyt, tzn. že se na našem území zdržují již více než 5 let)

2.2 Cizinci - legislativní úpravy

Dle *Zákona o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů* (Zákon č. 326/1999 Sb.) se cizincem rozumí fyzická osoba, která není státním občanem České republiky, včetně občana Evropské unie.

V českém školství označujeme jako žáky-cizince ty děti, které mají občanství jiné než české. Děti cizinců v České republice přebírají status cizince podle druhu pobytu svých rodičů. Osoby cizího státního občanství rozdělujeme podle druhů pobytu na osoby s dlouhodobým pobytem, s trvalým pobytem a na žadatele o azyl či azylanty. Škála žáků-cizinců je velmi široká, od těch, kteří se narodili v České republice a čeština je pro ně rodným jazykem, až po ty, kteří do ČR přišli v pozdějším věku a s češtinou se setkali až ve škole (NÚZ, 2022).

„Vzdělávání dětí/žáků-cizinců v mateřských, základních a středních, popř. vyšších odborných školách je poskytována na základě §20 školského zákona č.561/2004 Sb. (školský zákon)

„Děti/žáci-cizinci bez znalosti češtiny jako vyučovacího jazyka mají podle § 20 přístup ke vzdělání a školským službám stejný jako občané ČR. Je jim poskytována bezplatná příprava k začlenění do vzdělání, zahrnující výuku českého jazyka přizpůsobenou potřebám těchto žáků.

Podle paragrafu 16 se vzdělávají děti/žáci-cizinci bez znalosti češtiny jako vyučovacího jazyka, kteří kromě neznalosti jazyka mají ještě další speciální vzdělávací potřeby (SVP). Na základě doporučení školského poradenského zařízení jim mohou být podle vyhlášky č. 27/2016 o vzdělávání žáků s SVP a žáků nadaných poskytována ještě další podpůrná opatření.

Na žáky s odlišným mateřským jazykem se vztahuje vyhláška č. 27/2016, konkrétně příloha č. 1 a tři první stupně podpůrných opatření“ (NÚV, 2023).

V důsledku válečného konfliktu na území Ukrajiny byla Česká republika nucena upravit legislativu pro snazší přijetí ukrajinských uprchlíků - získání oprávnění týkajících se

pobytu, zaměstnání a vzdělávání na území České republiky. Dne 21. března 2022 nabyl platnosti zákon č. 67/2022 Sb., o opatřeních v oblasti školství v souvislosti s ozbrojeným konfliktem na území Ukrajiny. Zákon Lex Ukrajina, ve vztahu ke školskému zákonu, který je obecnou právní úpravou, vystupuje jako zvláštní právní úprava, jejíž ustanovení měla v této mimořádné situaci přednost. Skládá se ze tří norem a vztahuje se pouze na osoby, kterým byla poskytnuta dočasná ochrana kvůli válečnému konfliktu nebo kterým bylo uděleno vízum s délkou pobytu nad 90 dnů za účelem strpení pobytu v ČR (MŠMT ČR, 2022).

Ve znění tohoto zákona se Česká republika zavázala poskytovat bezplatné vzdělávání všem dětem uprchlíků a na tyto cizince se vztahuje i povinná školní docházka. Platnost všech pravidel obsažených v Lex Ukrajina pro oblast regionálního školství je v důsledku stále trvajících konfliktů pravidelně upravována. Současná novela tohoto zákona je platná do 31.8. 2025 (Ptáčková a kol, 2024).

2.3 Dítě s odlišným mateřským jazykem

V poslední době se stále častěji používá obecnější termín "děti a žáci s odlišným mateřským jazykem" (dále jen „OMJ“). Tento termín se nezaměřuje pouze na děti s cizím občanstvím nebo narozené v zahraničí, ale i na děti, pro které je čeština druhým jazykem. Pojem žák s OMJ zahrnuje jak děti nebo žáky cizinců, tak i děti s českým občanstvím, které mají omezenou znalost češtiny. Mezi ně mohou patřit například děti českých rodičů, kteří dlouhodobě žili v zahraničí, nebo děti žijící v České republice, které v rodině komunikují jiným jazykem než češtinou (NÚV, 2022).

3 Organizace zabývající se problematikou žáků-cizinců a dětí s OMJ

Vzhledem ke zvyšujícímu se počtu žáků-cizinců a dětí s OMJ ve vzdělávacím procesu přibývá i organizací, které se dané problematice věnují. Nabízejí pomoc jak samotným cizincům a jejich dětem, tak pedagogům, kteří tyto děti vzdělávají.

3.1 Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR

MŠMT ČR patří mezi ústřední orgány státní správy. V sekci věnované školství poskytuje klíčové informace určené pro pedagogy, žáky, ředitele škol, vzdělávací instituce a širší veřejnost. Tato sekce pokrývá široké spektrum témat týkajících se různých stupňů vzdělání, a to od předškolního a základního vzdělání přes střední, vyšší odborné a vysokoškolské vzdělání. Najdete zde informace o speciálním školství, dalším vzdělávání, školení pedagogů, uměleckém vzdělávání a procesu udělování akreditací. MŠMT ČR se zabývá i vzděláváním cizinců (MŠMT ČR, 2024).

3.2 Národní pedagogický institut České republiky

NPI je školským vzdělávacím, metodickým, kurikulárním, výzkumným, odborným a poradenským zařízením pro řešení otázek předškolního, základního, středního a vyššího odborného vzdělávání. Zásahuje rovněž do oblasti základního uměleckého, jazykového, neformálního, zájmového a dalšího vzdělávání (NPI, 2024).

Uskutečněný projekt **Posilování kompetencí pedagogických pracovníků při práci s heterogenními skupinami žáků** nabídl vzdělávání pedagogickým pracovníkům na školách, metodické pokyny a materiály, mimo jiné i pro zajištění rovného přístupu ke vzdělávání pro děti, žáky a studenty s odlišným mateřským jazykem. Nedílnou součástí projektu bylo poskytování tlumočnických služeb pro děti a rodiny s omezenou znalostí

českého jazyka v oblasti školního poradenství, poradenství a podpory dětí uprchlíků, včetně dětí se zdravotním postižením (NPI, 2024).

3.3 META, o.p.s.

Jedná se o nevládní organizaci, která podporuje cizince v oblasti vzdělávání a práce. Pomáhá rodinám s dětmi orientovat se v českém školství. Dlouhodobým cílem této organizace je ukotvit plynulý integrační proces v českém vzdělávacím systému – navrhnout a prosazovat systémové změny, které budou reflektovat potřeby jak škol, tak i dětí s odlišným mateřským jazykem, a které rozvinou jejich potenciál (META, 2022).

Meta nabízí kurzy českého jazyka jako druhého jazyka na všech úrovních, pedagogům poskytuje metodickou podporu a zároveň poradenství v oblasti integrace dětí a žáků s odlišným mateřským jazykem. Její snahou je také rozvíjet otevřený dialog a porozumění mezi cizinci a majoritní společností (META, 2022).

Od roku 2009 zveřejňuje na internetové stránce **inkluzivniskola.cz** informace a materiály týkající se vzdělávání a začleňování dětí cizinců a dětí s odlišným mateřským jazykem (META, 2022).

3.4 Sdružení pro integraci a migraci

SIMI je nezisková organizace, hájí práva cizinců v České republice a poskytuje jim bezplatné právní, sociální a psychosociální poradenství. Jde o nástupnickou organizaci Poradny pro uprchlíky, která začala poskytovat své služby již v roce 1992. Jejím cílem je rozvíjet toleranci, potírat xenofobii a rasismus. Zajišťuje aktivity na podporu integrace cizinců, k tématu genderu v migraci, vzdělávání pedagogů a pořádání besed na školách (SIMI, 2024).

4 Komunikace

*„Slovo komunikace pochází z latinského *communicare*, jenž znamená „společně něco sdílet, činit něco společným“ (Vybíral, 2009).*

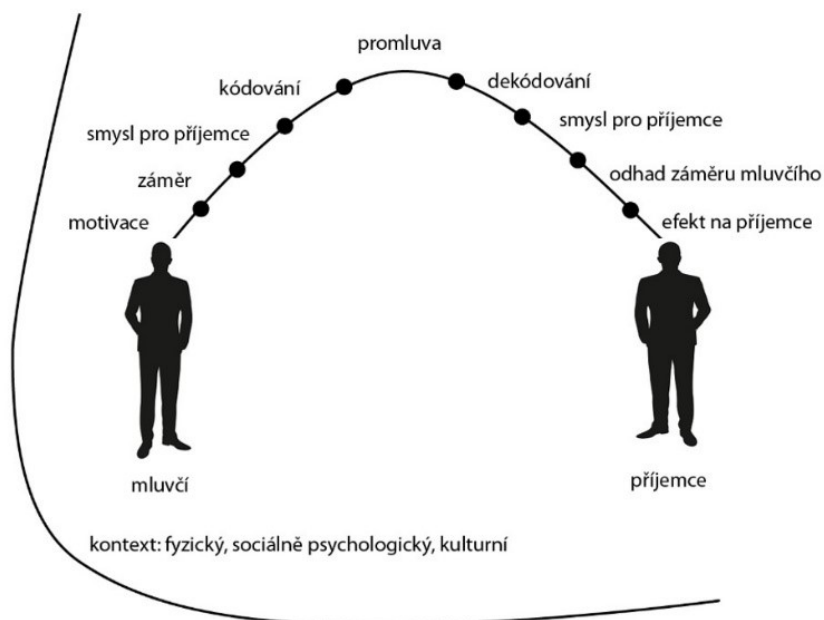
Komunikace probíhá buď v přímém kontaktu nebo zprostředkovaně. Obvykle je pojímána jako sdělování, ale někdy je za komunikování považováno veškeré lidské chování. Komunikace je proměnlivá v čase a probíhá v mysli jednoho člověka, mezi dvěma jedinci nebo i více lidmi. Podle počtu účastníků ji dělíme na intrapersonální, interpersonální a masovou (Vybíral, 2009).

Intrapersonální komunikace probíhá uvnitř dané osoby a jde o vnitřní dialog. Člověk rozmlouvá "sám se sebou". Jde o sebereflexi vlastního jednání a komunikování s vnějším okolím, o důležitou součást vzhledu do vlastního vnitřního světa, což je také klíčovým předpokladem pro efektivní a zdravou interpersonální komunikaci (Boukalová a kol., 2023).

Interpersonální komunikace probíhá mezi dvěma a více lidmi, mezi kterými existuje nějaký vztah. Je založena na vzájemné interakci, porozumění a výměně informací, názorů, pocitů a myšlenek. Specifickým druhem interpersonální komunikace je komunikace skupinová (taktéž).

Masová komunikace je jednostranná a je určena velkému počtu lidí, obvykle prostřednictvím masových médií, jako jsou televize, rozhlas, tiskoviny, internet apod. Cílem masové komunikace je dosáhnout co největšího publika a šířit informace, zprávy, názory atd. (taktéž).

Obrázek 1 – schéma interpersonální komunikace (Boukalová a kol., 2023)

Komunikace je velmi široký pojem a má mnoho funkcí, které nebývají jednoznačné a často se překrývají. V různých zdrojích najdeme i různé formulace, jako například (Mikuláščík, 2010 s.21-22):

- funkce informativní a poznávací;
- funkce instruktivní;
- funkce posilovací a motivující;
- funkce vzdělávací a výchovná
- funkce socializační a společensky integrující;
- funkce přesvědčovací;
- funkce svěřovací;
- funkce úniková;
- funkce zábavná.

Takto jsou definovány Vybíralem (2009):

- informovat;
- vzájemně se domluvit;
- instruovat/ zjišťovat;
- pobavit;
- přesvědčit;
- navázat kontakt, sdružovat se;
- exhibovat.

Protože jsme sociální bytosti, je pro nás komunikace klíčová pro vytváření a udržování vztahů. Velkou část bdělého života trávíme v kontaktu s ostatními lidmi (Boukalová a kol., 2023).

4.1 Sociální komunikace

Mezilidská komunikace je jedním z nejdůležitějších nástrojů vzniku, utváření a udržování kontinuity kultury. Prostřednictvím řady konkrétních komunikativních aktů, probíhajících tváří v tvář mezi danými účastníky (např. mezi rodičem a dítětem, nebo učitelem). Během komunikace obě strany aktivně usilují o vzájemné pochopení, což zahrnuje odhalování motivů, pocitů, cílů a postojů všech účastníků. Současně se snaží porozumět vlastním motivacím, cílům a vztahům k ostatním. *„Důležité je si uvědomit, že komunikace je součástí mnohem širších sociálních interakcí, z nichž je uměle vydělována jako samostatná složka“* (Jedlička a kol., 2018 s.401).

Sociální komunikace je typem sociální interakce a je základním pilířem lidského života. Jde o termín s širokým spektrem významů a použití, který má několik základních charakteristik, které Mikuláščík (2010 s.20) shrnul do níže uvedených bodů:

- je nezbytná k efektivnímu sebevyjadřování;

- je přenosem a výměnou informací v mluvené, psané, obrazové nebo činnostní formě, která se realizuje mezi lidmi, což se projevuje nějakým účinkem;
- je výměnou významů mezi lidmi použitím běžného systému symbolů;
- je prostředkem pro vytváření a ovlivňování vztahů.

Sociální komunikace je proces, který definuje a formuje vztahy mezi jednotlivci. Mimo předávání věcných informací obsahuje i rovinu vztahovou. Tímto způsobem mluvčí sděluje, jak druhého vnímá a jaký je jejich vzájemný vztah (Šedová, Švaříček, Šalamounová, 2012).

Základní typy komunikace podle Vymětala (2008):

- **verbální** - slovní, mluvení;
- **neverbální** - mimoslovní, sdělení probíhá pomocí výrazu obličeje (mimiky), gest (gestiky), postoje a držení těla (posturologie), doteku (haptiky), pohybů (kineziky), tónů řeči, pohledů apod.;
- **realizované činy a skutky.**

Verbální komunikace

Verbální komunikace má mnoho podob, „*je individuální i sociální, formální i obsahová, spontánní i dodržující normy, mluvená i psaná. Při hlubším pohledu se však ukazuje vnitřní souvislost takových a dalších podob, která nedovoluje stavět vnějším způsobem jednu proti druhé ani považovat jednu jako jednoduše primární vůči druhé*“ (Janoušek, 2015 s.13).

Probíhá při ní přenos slovních významů, kterými se jednotliví účastníci dorozumívají, jejichž základní jednotkou je slovo. Ve školním prostředí je využívána především komunikace ústní a písemná (Klenková 2006).

Nesmíme však zapomínat, že jednotlivé významy jsou vázané na psychiku jednotlivce. Každý z nás má nějaké osobní zkušenosti a charakteristiky, na jejichž základě

interpretuje a vnímá to, co nám druzí říkají. Pokud řekneme „Vánoce“, většina lidí v naší zemi bude vědět, že jde o období kolem 24. prosince. Každý si ale vybaví něco jiného. Někdo radostné očekávání Štědrého večera, jiný pocítí chaos a nervozitu. Význam slov je vázán i na **situační kontext** – např. když ve škole bezprostředně po obědě řeknu, že „mám krizi“, pochopí, že se jedná o krátkodobý stav, ale stejné slovní spojení může vyjadřovat mnohem závažnější krizi, bude-li použito v jiné situaci (Boukalová a kol., 2023).

Verbální komunikace souvisí s kulturou, kterou je modifikována nejen obsahově, ale i ve své dynamické struktuře. Například elektronická komunikace, s její dynamickou strukturou, se odlišuje od běžné verbální komunikace. Nicméně ani elektronická komunikace není pouze pohybem elektronických artefaktů, ale stále zůstává sdělováním a sdílením významů. Toto platí podobně i pro komunikaci v různých jazycích (Vymětal, 2008).

Janoušek (2015 s.38) považuje za důležité, že není jen kulturou ovlivňována, ale že také probíhá proces v opačném směru. *„Kulturní obsah je produkován ve společné komunikaci v rámci skupiny či širšího společenství, je osvojován jedincem v komunikaci s jinými jedinci a může být předáván komunikačně jedincem jinému jedinci.“*

Z pohledu společenského jde o **kulturní kontext**. V různých společenských situacích a v různých kulturách, mohou být stejná gesta vnímána naprosto odlišně (Boukalová a kol., 2023).

Neverbální komunikace

Verbální komunikace je úzce spojena s neverbální. Podle Boukalové lze říci, *„že neverbální komunikace je všudypřítomná, doplňuje prakticky každý komunikační akt. Dokáže nést několik významů či plnit několik účelů zároveň v jednom jediném okamžiku. Je možné někoho jedním gestem zabrzdit, přivítat, vyzvat k aktivitě, řeči, aniž by bylo řečeno jediné slovo“* (Boukalová a kol. 2023).

Neverbální komunikace hraje primární roli v našich interakcích s druhými. Nejdříve vnímáme tělesný postoj, vzhled a oblečení druhého člověka, než s ním komunikujeme slovně (Matsumo, Frank, Hwang, in Boukalová a kol., 2023). Nesoulad mezi neverbální a verbální komunikací může vzbudit pozornost a vyvolat zmatek, či dokonce nedůvěru. Je důležité chápat neverbální projevy v kontextu, a to nejen vzhledem k dalším neverbálním signálům, ale také v kontextu toho, co bylo řečeno. Výklad jednotlivých neverbálních projevů, například gest, podle určitého vzoru, může být klamný (tamtéž).

Při nonverbální komunikaci jde tedy o to, co si sdělujeme:

- výrazy obličeje (mimika);
- pohledy (řeč očí);
- pohyby (kinezika);
- fyzickými postoji (konfigurací všech částí těla);
- gesty (gestika);
- dotekem (haptika);
- přiblížením či oddálením (proxemika);
- tónem řeči;
- úpravou zevnějšku a životního prostředí.

Nelešovská (2005) ve své publikaci *Pedagogická komunikace v teorii a praxi* vysvětluje, že k jedné z funkcí mimického projevu patří také sdělování kulturně tradovaných gest – daných nepsanou sociální normou dané země (například zdvořilostní úsměv). Dále upozorňuje na kulturní a etnický vliv na formování gest, který můžeme vidět např. v pravidlech pohybové etikety, tedy v nepsaných pravidlech společenského chování v určité společnosti. Při vzájemné komunikaci s cizinci je možné vnímat typickou gestikulaci - italská výbušnost, francouzská elegance, anglická zdrženlivost.

4.2 Rozhovor

Rozhovor nám dává možnost získat aktuální informace. Může být nezávazný nebo strukturovaný. Může se odehrávat tváří v tvář nebo být realizovaný prostřednictvím techniky – například telefonicky, přes různé aplikace jako je google meet, zoom, skype apod. Během rozhovoru získáváme okamžitě zpětnou vazbu, během rozhovoru přijímáme i informace, které původně nebyly záměrem a cílem rozhovoru. Když jeden z účastníků má potíže s porozuměním, může se doptat. Během rozhovoru máme osobní kontakt s další osobou, využíváme prvky verbální i neverbální komunikace. Na strukturovaný rozhovor je třeba se předem připravit.

Průběh přípravy dle Mikuláščíka (2010, s.139-140):

- shromáždění informací o dotazovaném;
- příprava místa, kde bude rozhovor probíhat;
- příprava otázek;
- způsob, jakým budeme otázky zaznamenávat.

Hlavní část rozhovoru nám umožňuje získat potřebné informace od respondentů. Tazatel k tomu využívá různé typy otázek, od otevřených po uzavřené. Pokládá otázky, které rozvíjejí a upřesňují sdělené informace. Je důležité otázky pečlivě vybírat, aby nebyly agresivní, provokativní či příliš osobní. Tazatel má právo určit rámeček rozhovoru a podněcovat respondenty k aktivní účasti vhodně formulovanými otázkami. Ke zvýšení vypovídací hodnoty rozhovoru je důležitá schopnost tazatele interpretovat informace, využívat neverbální a paralingvistické signály a občas rekapitulovat získané informace. Hlavním cílem tazatele je nejen získat co nejvíce informací, ale i vytvořit vzájemnou důvěru a sympatii mezi oběma účastníky rozhovoru (Vymětal, 2008).

Otázky mají různou podobu (Mikuláščík, 2010):

- hlavní otázky se věnují celému tématu, je třeba je mít připraveny v předstihu a klademe je na začátku rozhovoru;
- rozvíjející otázky se zaměřují na danou problematiku obsírněji, případně je lze využít k doptávání. Je důležité, aby se tazatel plně soustředil na rozhovor. Je velmi

pravděpodobné, že zavedou tazatele do zajímavějších oblastí a odkloní ho od dalších hlavních otázek;

- uzavřené otázky směřují k jednoslovné odpovědi;
- otevřené otázky naopak dávají dotazovanému prostor pro vyjádření jeho myšlenek a názorů;
- přímé otázky cílí na konkrétní informace, bývají součástí dotazníků;
- nepřímé otázky používáme se zřetelem na záměr rozhovoru tak, aby směřovaly k zamýšlenému cíli;
- věcné informace používáme, pokud chceme znát názor dotazovaného;
- osobní otázky jsou spojeny s dotazovaným a jejich cílem je odhalení pocitů, postojů a názorů;
- parafráze dávají dotazovanému najevo, že o něj má tazatel zájem a důvěřuje mu;
- otázky hypotetické vyjadřují pravděpodobnost.

Závěr rozhovoru slouží ke shrnutí sdělených informací, poděkování dotazovanému za poskytnutí rozhovoru (Vymětal, 2008).

Vyhodnocení rozhovoru je poslední částí a bývá jí věnovaná malá pozornost. Hodnotíme, co a jak se podařilo, a případně hledáme proč. Při vyhodnocení máme možnost poučit se také z předešlých chyb, což je žádoucí pro uskutečňování hovorů příštích (tamtéž).

5 Spolupráce rodiny a školy

Kvalita vztahů mezi rodinou a školou má významný vliv na školní úspěch dětí. Děti z rodin, které aktivně komunikují se školou a poskytují jim informace o škole a učení, které jsou v souladu s tím, co dítě slyší od svých učitelů, obvykle dosahují lepších výsledků ve škole (Christenson; Anderson 2002).

Partnerský vztah mezi rodiči a školou nastává ve chvíli, kdy dojde k vzájemnému respektu, akceptaci postavení a přínosu druhé strany. Rodič i škola jsou ochotni diskutovat a hledat cesty, jak mohou společně daný proces zlepšit. Budování takového vztahu se může jevit jako náročné, ale předpokladem je základní legislativní rámec, kterým se školy zavazují k poskytování vzdělání na určité úrovni a který umožňuje zákonným zástupcům o podobě těchto služeb diskutovat a aktivně je ovlivňovat (Rabušicová a kol. 2004).

Ve studii *Školní docházka a spolupráce se školou perspektivou rodičů* se Janečková (2020) mimo jiné zaměřila na hodnocení českého základního školství ze strany rodičů uprchlíků, kde bylo patrné, že oceňují především vstřícnost, otevřenost a flexibilitu pedagogů, ale nároky kladené na děti, v závislosti na vlastní zkušenosti ze své země, vnímají jako nízké.

„Dynamika, s jakou se rodičovské představy a aspirace prolínají s dalšími podmínkami, zároveň dokládá, jak je proces plurikulturního soužití (nejen) ve škole složitý a jak moc při jeho průběhu záleží na možnostech a limitech všech dotčených aktérů. To představuje hlavní výzvu, na kterou by se teorie a praxe multikulturní výchovy měla aktuálně zaměřova.“ (Janečková, 2020 s. 63).

Problematika vzdělávání žáků z řad uprchlíků byla tématem i případové studie **Žák-uprchlík v českém vzdělávacím systému**, kde Kurowski (2013, s. 64-76) uvádí, že na pedagogy jsou kladeny vysoké nároky nejen v oblasti odborných znalostí, ale primárně na jeho osobnostní vlastnosti a pedagogické schopnosti. Z analýzy vyplývá, že vzdělávání dětí-uprchlíků staví před pedagoga výzvy, které často musí řešit vlastními silami, a to téměř bez

vnější podpory ze strany školy či státu. „*Vnímáme proto jako nezbytné, aby byla problematika diverzity školního prostředí součástí kurikula pedagogických fakult, učitelé věnující se výuce jazyka by měli být posíleni ve výuce češtiny jako druhého jazyka a v neposlední řadě by bylo vhodné zajistit i osobnostní přípravu budoucích učitelů, aby se neopakovaly situace, kdy bude podobně jako v našem případě uprchlík vnímán ve třídě jako zátěž.*“

Základní pravidla pro komunikaci pedagoga s rodičem by měla dle Vybírala (2009) respektovat tyto zásady:

- dbáme na to, aby nám rodič rozuměl;
- volíme kratší věty, při kterých se stále ujišťujeme (hledáním souhlasné neverbální komunikace), zda rodič vše chápe;
- vyhýbáme se cizím slovům a odborným výrazům;
- neuhýbáme, nemlžíme, nelžeme, nevymlouváme se, mluvíme konkrétně a jednoznačně;
- vyhýbáme se expresivním výrazům a přehnaným emocím;
- nepřeháníme, nevěnujeme se extrémům;
- necháváme rodičům prostor pro jejich dotazy a názory;
- snažíme se o vyváženost komunikace (vyhýbáme se monologu).

Schopnost dobré komunikace je vázána vyspělou úrovní komunikačních dovedností ze strany učitele. Kromě komunikačních dovedností by měl pedagog projevit respekt, nezaujatost a především empatii jak vůči rodičům samotným, tak vůči jejich dítěti. Učitel by měl rodičům pozorně naslouchat, dávat najevo zájem a klást jim otevřené otázky, aby efektivně rozvíjel diskuzi. V závěru komunikace by měl shrnout vše, co zaznělo a případně zopakovat to nejpodstatnější, případně parafrázovat sdělení rodičů, aby měli pocit, že jim pedagog porozuměl a pochopil, co mu chtěli sdělit (Čapek, 2013).

5.1 Formy komunikace mezi rodinou a školou

Školský zákon dává rodičům právo a škole povinnost na informace o průběhu a výsledcích vzdělávání jejich dětí. Školy mají mnoho způsobů, jak navázat spolupráci s rodinou a zajistit tak pravidelnou a efektivní komunikaci mezi oběma stranami.

Jedním z nich jsou **třídní schůzky**. Ty jsou klíčové pro posilování vztahů mezi rodiči a učiteli a celkově pro formování školního společenství. Jsou ideálním místem pro aktivní účast rodičů na životě třídy a školy, například skrze spolurozhodování. Tyto schůzky patří mezi nejdůležitější interakce mezi školou a rodinou. Učitel s rodiči řeší především skutečnosti, týkající se chodu celé třídy, případně školy. Vzhledem k tomu, že schůzky probíhají hromadně, je velmi těžké řešit zde individuální záležitosti. K získání informací o prospěchu a chování žáka mohou rodiče využít **konzultační hodiny učitelů** (Čapek, 2013).

Přestože mají učitelé své konzultační hodiny většinou pevně stanovené, je dobré vyjít vstříc časovým možnostem rodičů. Pro **osobní schůzku** volíme neutrální místo, kde se bude rodič cítit pohodlně. Dbáme na srozumitelnost projevu, správné tempo a přátelskou mimiku. Rozhovor zbytečně neprotahujeme. Tento druh komunikace nevytváří potřebné vzájemné vazby mezi rodiči, nebuduje školní společenství ani pocit sounáležitosti, jako třídní schůzky, dává ale rodičům prostor k otevřenému rozhovoru o prospěchu a chování jeho dítěte (tamtéž).

V posledních letech se můžeme setkat i s méně tradiční formou osobních schůzek. Jedná se o tzv. **tripartity**. Na základě nabídky několika termínů a časů od učitele, přijde rodič spolu se svým dítětem do školy na cca 20minutovou schůzku. Základem schůzky je probrat prospěch i chování dítěte, ale hlavním bodem takového setkání je právě dítě samo. Cílem schůzky je, aby dítě mluvilo o sobě, jak zvládá školní povinnosti, co ho (ne)baví, s čím má potíže a co mu naopak jde. Rodiče mají možnost se doptávat jak učitele, tak dítěte. Společně tak vyhodnocují studijní pokroky i chování žáka. Při této společné komunikaci se rozvíjí jeho komunikační kompetence (Učíme společně, 2021).

Další komunikaci s rodinou můžeme zajistit **písemně: formou emailové zprávy, tištěného dokumentu** nebo **rukopisu**, případně prostřednictvím **SMS zprávy** (Čapek, 2013).

Výhodou písemné komunikace je např. skutečnost, že sdělení můžeme směřovat současně většímu počtu příjemců nebo ho můžeme rozvést do obsáhlejšího textu bez ohledu na časové možnosti příjemce. Pro obě strany je výhodou čas na přečtení nebo vytvoření daného textu, stejně tak na „srovnání myšlenek“ nebo sepsání odpovědi. Dále možnost jeho trvalého uchování a v případě nepříjemných sdělení i soukromí, které by při ústní komunikaci chybělo. Písemná forma naopak neumožňuje bezprostřední změnu názorů nebo postojů, může docházet k nesprávné interpretaci sděleného nebo k časovým prodlevám v komunikaci (Vymětal 2008).

Písemné informace lze podat rodičům i prostřednictvím **Žákovských knížek, záznamníků** nebo **notýsků**. Zde učitel většinou využívá vlastní rukopis.

Na trhu také najdeme různé druhy platform pro správu a komunikaci škol s rodiči. Jako nejrozšířenější komunikační školní systém uvádí MŠMT ČR platformu **Bakaláři**. „Komunikaci mezi školou a rodinou řeší modul *Internetová žákovská knížka*. Kromě informací o prospěchu, docházce či úkolech umožňuje také omlouvání žáků, sdílení studijních materiálů či hromadné rozesílání informací rodičům“ (MŠMT ČR, 2020). Školy ale využívají i mnohé další, jako například: Škola OnLine, Edu Page, Librus, Google Classroom atd. Další formou předávání informací mezi školou a rodinou jsou webové stránky školy, školní profily na sociálních sítích, nástěnky, plakáty a letáky o škole.

5.2 Efektivní komunikace s rodiči cizinci

Spolupráce školy s rodiči je klíčová pro úspěšné začlenění každého žáka do školního prostředí a pro plnění školních povinností. U rodičů s cizí státní příslušností je tato spolupráce často ještě důležitější. Kromě jazykové bariéry je zde často problém s

nedostatkem základních informací. Není neobvyklé, že rodiny nemají v naší zemi žádné sociální kontakty, které by mohly nahradit roli školy. Pokud má škola možnost, měla by v počátcích spolupráce předávat informace o dítěti/škole v rodném jazyce rodičů. S tlumočením nebo zajištěním překladů důležitých dokumentů mohou pomoci i různé organizace, zabývající se cizinci. Pro úspěšnou ústní komunikaci s rodiči, doporučuje Meta (2020) dodržovat tyto zásady:

- informace podáváme postupně;
- používáme krátké věty, případně jen slovní spojení, hesla;
- zpočátku používáme infinitivy a jména v 1. pádě;
- čas uvádíme číslovkami;
- pravidelně během hovoru ověřujeme pochopení;
- můžeme požádat o zopakování podané informace;
- současně rodičům poskytujeme stejné informace v písemné formě;
- pro písemné informace je vhodné využít hůlkové písmo a místo telefonování zaslat SMS zprávu.

5.3 Překážky ovlivňující vzájemnou komunikaci

Vzájemnou komunikaci ovlivňuje neporozumění na jakékoli úrovni. Mezi faktory, způsobující narušení efektivní komunikace patří například: špatné komunikační dovednostmi, jazyková bariéra, kulturními rozdíly, předsudky a stereotypy, nepochopení kontextu, využití nevhodné neverbální komunikace nebo emočním rozpoložením.

5.3.1 Jazyková bariéra

Každý člověk, který se ocitne v cizí zemi jejíž jazyk neovládá a kterým se dorozumívá majoritní část společnosti, nemá hned v počátku čas na běžné studium daného jazyka. Nabízené učebnice se zdají nepraktickými a jazykové kurzy zase záležitostí na dlouhou dobu. V každodenním životě se ale objevují situace, kdy je třeba rychle a efektivně

reagovat a člověk se hned po několika nepříjemných situacích rozhodně začít se aktivně věnovat rozvoji svých jazykových schopností. (Mikuláščík, 2010b)

Neschopnost efektivně komunikovat může vést k nedorozumění a nepřesnostem ve sdělovaných informacích, izolovat daného člověka od určité komunity lidí, bránit k přístupu k potřebným informacím, snížit možnost plnohodnotně se zapojit do vzdělávacího nebo pracovního procesu a se integraci do společnosti. Důvodem jazykové bariéry nemusí být pouze celková neznalost cizího jazyka, ale efektivní komunikaci brání i omezená slovní zásoba (Bořkovcová, 2019).

5.3.2 Sociální vnímání a sebepojetí

Vnímání sebe sama a vnímání ostatních lidí je subjektivní. Jak vnímáme okolní svět závisí z velké části na tom, jak vnímáme sebe sama. Vnímání má úzkou souvislost s komunikací. Jde o vnímání lidí a mezilidských vztahů. Jedná se o proměnlivý proces, závislý na životních zkušenostech, aktuální motivaci, současné míře informovanosti, snaze individualizovat sebepojetí i pojetí světa. „*Každý, kdo nějak zamýšlí působit na jiné lidi, chce, aby byl vnímán tak, jaký je jeho záměr. Na jiné lidi působíme ne tím, jací jsme, ale tím, jací chceme být*“ (Mikuláščík, 2010 s.57).

Chyby ve vnímání jiných lidí často vedou k tomu, že se náš postoj k nim nemění. Máme tendenci interpretovat informace stále stejně a ty, které nesouhlasí s naším pohledem, buď přehlídíme, nebo je upravujeme tak, aby korespondovaly s naším názorem.

Stejně tak je tomu s tendencí zařazovat lidi do určitých kategorií dle toho, jak je vnímáme. Členíme je podle pohlaví, rasy, rodu, barvy kůže nebo ze které země přichází. Často si ani neuvědomujeme, že to, jak učitel vnímá rodiče svých žáků, může ovlivňovat jeho postoje vůči nim a mít dopad na způsob, jakým s nimi komunikuje. V našem hodnocení a akceptaci druhých lidí často dochází k tzv. percepčním stereotypům, kterých se dopouštíme nevědomky (Mikuláščík, 2010).

Toto zkreslené vnímání může ovlivnit nejen naše postoje k jednotlivým lidem, ale také naše jednání, očekávání a celkovou komunikaci s nimi. Je důležité být si těchto předsudků vědom a snažit se o otevřený a objektivní pohled na ostatní, což může přispět k lepšímu porozumění a efektivní komunikaci.

Publikace Rodiče – nečekání spojenci, výše uvedené v zásadě potvrzuje, neb hned v úvodu uvádí, že „*pokud chceme zlepšit vzájemnou komunikaci, musíme nejdříve změnit vlastní styl komunikace, protože měnit můžeme vždy jen u sebe*“ (Felcmanová 2013).

Je důležité vyvarovat se tlaku skupinového myšlení, rozlišovat mezi fakty a domněnkami, racionálně ověřovat své závěry a opírat je o faktické důkazy a logiku. Vnímat konkrétního člověka a nevidět ho jen jako člena určité skupiny. „*Jako **prevenci vzniku předsudků** lze doporučit pokus o zdržení se rychlé tvorby uzavřeného obecného dojmu o druhém. Dále je vhodné dlouhodobě **kultivovat schopnost nezájatého poznávání** a naučit se obezřetně zacházet také s **navzájem nesouhlasnými informacemi** o žácích, jejich rodičích i všech ostatních*“ (Jedlička a kol., 2018 s.33).

5.3.3 Nedostatečné komunikativní kompetence

Výuka komunikativních dovedností, která má za cíl rozvíjet komunikativní kompetence budoucích učitelů primárního vzdělávání, kteří studují na pedagogických fakultách, trvá již od roku 1972. Nelešovská (2005) však zároveň upozorňuje, že v praxi se ukazuje, že tito pedagogové nejsou v této oblasti dostatečně připraveni.

Důvodem nízké úrovně připravenosti může být i fakt, že přestože jsou komunikační schopnosti a další měkké dovednosti součástí vysokoškolských programů, tak pouze v mezené míře a často jen v podobě volitelných předmětů“ (Kissová a Mavrogiannopoulová Lapšanská 2022).

Stejně vidí situaci i Vyhnálek (2017), který se domnívá, že jen malé procento učitelů má schopnost efektivně komunikovat, a to díky svému typu osobnosti, výchově a předchozím zkušenostem. U ostatních jde o rozvoj tzv. měkkých dovedností, a to na základě dlouhodobější teoretické přípravy, která není dle jeho názoru při profesní přípravě dostačující. *„Pro pedagoga je komunikace základním oborem jeho profesní činnosti. Zkušenosti s metodickým vedením na školách ale bohužel ukazují, že tento fakt není dostatečně reflektován v programu profesní přípravy učitele.“*

Rabušicová (2004) uvádí, že to tak vnímají i pedagogové: *„Častým povzdechem učitelů je, že se necítí být na pravidelnou spolupráci s rodiči připraveni. Doménou jejich vysokoškolského studia je příprava na komunikaci a práci s žáky. Na práci s dalšími partnery školy připravuje málokterá pedagogická fakulta.“*

Tyto skutečnosti reflektuje i Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR, které vydalo dokument **Strategie vzdělávací politiky ČR do roku 2030+³** jehož *„cílem je modernizovat vzdělávací systém Česka v oblasti regionálního školství, zájmového a neformálního vzdělávání a celoživotního učení, připravit ho na nové výzvy a zároveň řešit problémy, které v českém školství přetrvávají“* (MŠMT ČR, 2024). Dokument byl 19. 10. 2020 schválena Vládou ČR a obsahuje 5 strategických linií.

Právě třetí linie se zaměřuje na podporu pedagogických pracovníků, konkrétně na celý systém komplexní profesní přípravy a podpory pedagogické práce. Bude vytvořen kompetenční profil učitele, kde bude učitel schopný přizpůsobovat se měnícím se potřebám heterogenní skupině dětí, žáků a studentů a využívat moderní formy výuky. Zároveň bude definovat jeho klíčové profesní předpoklady a kompetence (tamtéž).

Dále se zde uvádí, že *„v souladu s vytvořenou koncepcí pregraduální přípravy pedagogických pracovníků se budeme věnovat otázce cílené podpory relevantních studijních*

---

³ Strategie 2030+ - klíčový dokument pro rozvoj vzdělávací soustavy České republiky

programů připravujících na výkon regulované profese pedagogického pracovníka. Zohledníme nákladovost žádoucí podoby studia zahrnujícího větší podíl individuální práce se studentem, větší podíl reflektovaných praxí atd. Požadavky na změny pregraduální přípravy promítneme i do podpory a stimulace pedagogického výzkumu realizovaného na fakultách připravujících učitele“ (MŠMT ČR, 2024).

5.3.4 Odlišné sociokulturní prostředí

Různé kulturní normy a očekávání mohou ovlivnit způsob, jakým rodiče a učitelé komunikují a chápou výchovné metody a školní praxi.

Ve studii **Školní docházka a spolupráce se školou perspektivou rodičů** Janečková (2020) potvrdila předpoklad, že ve vztahu mezi rodinou a školou existuje konflikt kvůli kulturním rozdílům i přesto, že se rodiče aktivně zapojují a komunikují se školou při vzdělávacím procesu jejich dětí. Odlišný původ a jazyková bariéra jim to velmi ztěžují. Rodiče a jejich děti mají velkou snahu tyto počáteční potíže překonat, ale mohou stále pociťovat nejistotu a méněcennost kvůli předsudkům, které vůči nim majoritní společnost má.

5.3.5 Odlišný vzdělávací systém

Ukrajinský rodič může mít odlišné zkušenosti se vzdělávacím systémem a tím se liší i jeho očekávání a postoje k českému vzdělávacímu systému. Portál Edu.cz zveřejnil metodické materiály ke vzdělávacímu systému Ukrajiny ve vztahu k českému (MŠMT ČR, 2022).

Stejně tak na některé rozdíly upozornila Pospíchalová (2023). Z výše uvedených zdrojů vybírám v čem se liší ukrajinské školství dětí 1. stupně základních škol od Českého školství.

- Školní rok začíná 1. září a končí již 31. května.
- Výuka probíhá v ukrajinštině.
- Druhý jazyk – angličtinu se začínají děti učit většinou od 3. ročníku.
- Žáci žijící mimo velká města nemusí být zvyklí nosit si do školy přezůvky.
- Žáci 1. stupně si nechávají všechny pomůcky ve třídě.
- Za pořádek a čistotu ve třídách odpovídají žáci.
- Všechny ukrajinské učebnice existují v digitální podobě. (Aktuální projekt ukrajinského ministerstva školství Učení bez hranic - ukrajinští žáci nejen na Ukrajině, ale i v zahraničí, mají přístup k online vysílání, dle předmětu a věku žáka.)
- Vyučovací hodina v první třídě trvá jen 35 minut.
- Do čtvrté třídy trvají hodiny čtyřicet minut. Mladší děti na prvním stupni zůstávají ve škole do čtyř hodin. Po vyučování běžně chodí do družiny, kde si nehrají, ale pracují na domácích úkolech, často pod vedením kvalifikovaného pedagoga. Mezi ranním a odpoledním vyučováním mají děti přestávku, během které chodí ven.
- Výuka matematiky na ukrajinských školách je obecně považována za velmi kvalitní. Oproti českému vzdělávacímu systému je výuka matematiky v Ukrajině náročnější, což znamená, že děti, které přicházejí do Česka, jsou v tomto předmětu často výrazně pokročilejší. Rozdíly v kvalitě výuky matematiky mohou být také ovlivněny regionem, odkud dítě pochází a mezi městem a vesnicí mohou být výrazné.
- Studijní plán na ukrajinských školách je velmi náročný. Žáci musí obvykle splnit velké množství domácích úkolů každý den, včetně víkendů a prázdnin. Žáci se musí naučit určený materiál z učebnice a vypracovat příslušné úkoly či cvičení. Doba potřebná na domácí přípravu se liší v závislosti na věku dítěte a může trvat od jedné do tří hodin. Děti jsou na tento způsob výuky zvyklé a často si navzájem pomáhají.
- Odlišný známkovací systém (jednička je nejhorší výsledek, zatímco dvanáctka nejlepší).
- Chování žáků není hodnoceno známkou, ale jen slovně.
- Výchovná opatření (napomenutí třídního učitele, důtka třídního učitele a důtka ředitele škol se na Ukrajině nepoužívají).
- Žáci neopakují ročník z důvodu špatného prospěchu.

- Základní všeobecné vzdělávání by v současné době mělo trvat čtyři roky, pátý ročník školy je započítáno do středního vzdělávání.
- Přestože je ukrajinské vzdělání zdarma, rodiče přispívají na chod třídy (úklid, učebnice, nábytek apod.).
- Záležitosti týkající se celé třídy řeší rodiče s učitelem prostřednictvím Whatsapp skupiny.
- Rodiče nevyužívají ke komunikaci s učitelem e-mailu. Někteří ani nemají e-mailovou schránku.
- Rodiče nepíší omluvenky v době nepřítomnosti dítěte ve škole. Vše vyřizují rodiče přes telefon. Ukrajinský orgán sociálně-právní ochrany dětí nepřítomnosti žáků neřeší tak, jak je tomu v České republice.
- Ukrajínští rodiče kupují učitelům mnohdy drahé dárky (začátek/konec roku, Den učitelů).

Tabulka 1 - Popisná forma hodnocení žáků na ukrajinských školách⁴

první úroveň	nejnižší (1–3 body). Odpověď žáka je jen částečná, vyjadřující pouze úvodní myšlenky předmětu;
druhá úroveň	střední (4–6 bodů). Žák umí opakovat základní probranou látku, je schopen plnit úkoly podle vzoru, má elementární učební dovednosti;

⁴ V 1. ročníku základní školy jsou žáci hodnoceni slovním popisem hodnocení znalostí, dovedností a schopností žáků. V následujících ročnících se hodnocení provádí na 12 bodové stupnici, přičemž 12 je nejlepší hodnocení (známka) a 1 bod je nejhorší hodnocení.

třetí úroveň	dostačující (7–9 bodů). Žák zná podstatné rysy pojmů, jevů a vztahů mezi nimi, dokáže vysvětlit základní zákonitosti a získané poznatky samostatně aplikuje ve standardních situacích, má rozvinuté mentální schopnosti jako je analýza, abstrakce a zobecnění. Odpověď žáka je správná, logická a dobře zdůvodněná, ačkoli žák postrádá vlastní úsudek;
čtvrtá úroveň	vysoká (10–12 bodů). Žák má hluboké, silné a systémové znalosti, které je schopen aplikovat na tvůrčí úkoly, jeho studijní činnost se vyznačuje schopností samostatně hodnotit různé situace, jevy a fakta, formulovat a obhajovat vlastní stanovisko.

Tabulka 2 - Srovnání vzdělávacích systémů

ZÁKLADNÍ SCHÉMA ČESKÉHO VZDĚLÁVACÍHO SYSTÉMU S UKRAJINSKÝM VZDĚLÁVACÍM SYSTÉMEM																							
věk žáka	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23					
Česká republika	Základní vzdělávání										Střední vzdělávání Obory vzdělání s maturitní zkouškou				Vysokoškolské vzdělávání		Vyšší odborné vzdělávání						
											Obory vzdělávání se závěrečnou zkouškou Obory vzdělávání se závěrečnou zkouškou a vpučným listem												
Ukrajina	Základní všeobecné vzdělávání Початкова загальна освіта Počátkova zahafna osvita			Základní všeobecné střední vzdělávání Базова загальна середня освіта Bazova zahafna serednja osvita							Úplné střední vzdělávání Повна загальна середня освіта Povna zahafna serednja osvita		Vysokoškolské vzdělávání				Předvysokoškolské odborné vzdělávání Фахова передвища освіта Fachova peredyšša osvita		Odborné vzdělávání Професійна освіта Profesijnja osvita				

V současné době probíhá reforma školství a je zaváděna inkluze. Dříve byly děti se znevýhodněním nebo se specifickými poruchami učení považovány za slabé a nebyla jim poskytnuta žádná podpůrná opatření. „Speciální školy určené pro tyto děti mají nicméně na Ukrajině velmi dobrou pověst. Někteří rodiče o ně usilují, ačkoli by jejich dítě mohlo navštěvovat běžnou výuku. Tyto školy fungují pro děti, které by musely dojíždět, i jako internát. Výuka je méně náročná a dětem se věnuje velká péče: jezdí na výlety, tábory a většinu věcí mají zdarma. Tyto školy jsou určené i dětem s různými nemocemi potvrzenými

lékařem, jako jsou například srdeční choroby a revma. Dnes se o podpoře těchto dětí mluví a postupně se zavádí do škol. Vše je ale teprve na počátku. Poradny zatím pomalu vznikají v Kyjevě, na ostatních místech podpora neexistuje. Chybí kvalitní materiály, učebnice, a hlavně kvalifikovaní odborníci. Podobně je to s dalšími odborníky a podpůrnými pracovníky na školách. Ti operují jen v „moderních“ školách. Obecně existují značné rozdíly mezi fungováním škol na vesnicích a ve městech“ (Pospíchalová, 2022). Stejně tak není řešena školní zralost dětí před nástupem do školy. Odklady se na Ukrajině nedávají. Je na rodičích, zda dítě nechají ještě rok ve školce nebo pošlou do školy, ale většina rodičů ho po završení šestého roku do školy posílá bez ohledu na jeho připravenost.

Článek **Jaká je situace žáků z Ukrajiny na českých školách?** (Centrum pro integraci cizinců, 2024) shrnuje klíčová fakta o situaci žáků z Ukrajiny, kteří v roce 2022 začali navštěvovat základní školy v České republice. Mimo jiné uvádí, že ve studii **Integrace z první ruky** (Heřmanová, Andrlé, 2022), se ukázalo, že rodiny ukrajinských uprchlíků mají málo informací o českém vzdělávacím systému. Podobný závěr vyplynul i z on-line semináře SIMI *“Rozdíly mezi českým a ukrajinským školstvím”*, kterého se zúčastnilo na 70 rodin z Ukrajiny. *Rodiče během něj projevovali velmi rozdílná očekávání ohledně vzdělávání v Česku. Jako limitující se ukazuje i nastavení komunikace mezi školou a rodiči-cizinci“* (Marie Leopoldová, SIMI).

Pro jasné vymezení pravidel pro komunikaci učitelů, dětí, žáků nebo studentů a rodičů v českém školství slouží Školní řád⁵ konkrétní školy A v současné době i nově vzniklý Etický kodex učitele, který byl zveřejněn 8. 12. 2022 Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy ČR.

5.3.6 Traumatické zážitky

Je třeba mít na paměti, že i když před námi stojí běžná rodina, může za sebou mít mnoho traumatických zážitků spojených s ozbrojeným konfliktem. Tato zkušenost může vyvolávat

---

⁵ Školní řád je vnitřní předpis školy, který vydává její ředitel za účelem vymezení souboru pravidel chování v této konkrétní škole či v rámci procesu vzdělávání

stres, úzkost a další emoční problémy, které mohou ovlivnit nejen efektivní komunikaci, školní výkon dětí, ale i adaptaci celé rodiny na nové prostředí.

Ve studii *Školní docházka a spolupráce se školou perspektivou rodičů*, nás Janečková (2020) upozorňuje, že školy často zaměňují uprchlíky s jinými skupinami migrantů. Uvědomují si sice jejich specifické jazykové potřeby, ale neberou v potaz jejich vzdělávací potřeby v souvislosti s případným prožitím traumatu v průběhu procesu migrace.

EMPIRICKÁ ČÁST

Úvod do výzkumné části

Jako učitelka na pražské základní škole, kde se vzdělává mnoho dětí s odlišným mateřským jazykem (včetně dětí uprchlíků v důsledku válečného konfliktu), mám osobní zkušenost s komunikací s jejich rodiči. Právě tato zkušenost mě přivedla k otázce, jak tuto komunikaci vnímají ostatní pedagogové a jak je možné ji efektivně rozvíjet.

6 Představení cílů

Jako cíl svého výzkumu jsem si stanovila:

Prozkoumat a analyzovat vnímání a zkušenosti pedagogů na pražských státních základních školách v oblasti komunikace s rodiči dětí ukrajinských uprchlíků.

Konkrétně se jedná o skupinu rodičů, kteří přišli do České republiky v důsledku válečného konfliktu mezi Ruskem a Ukrajinou, jenž vypukl 24. února 2022.

Výzkum se zaměřuje na zhodnocení efektivity stávajících komunikačních strategií a identifikaci překážek v procesu komunikace s touto vybranou skupinou rodičů.

7 Výzkumná otázka

K dosažení mého výzkumného cíle jsem zformulovala níže uvedenou otázku, která mi měla pomoci lépe porozumět zkušenostem a postojům pedagogů v Praze v oblasti komunikace s rodiči dětí ukrajinských uprchlíků a identifikovat možné oblasti pro zlepšení komunikačních strategií.

Jaké faktory ovlivnily budování efektivní komunikace mezi pedagogy a rodiči dětí ukrajinských uprchlíků od jejich příchodu do České republiky?

8 Metodologie výzkumného šetření

8.1 Metoda sběru dat

Pro svůj výzkum jsem zvolila kvalitativní přístup a rozhodla se pro metodu polostrukturovaného rozhovoru s otevřenými otázkami. Díky kvalitativnímu přístupu ve zpracování dat mohu lépe a komplexněji zmapovat zkušenosti, názory a postřehy pedagogů v procesu komunikace s rodinami ukrajinských uprchlíků a na základě jejich odpovědí získat reálné informace o probíhající komunikaci na jednotlivých školách.

Otázky, které byly součástí polostrukturovaného rozhovoru lze rozdělit do tří oblastí:

- dosavadní pedagogické i osobní zkušenosti a příprava na spolupráci s rodinami ukrajinských uprchlíků;
- využití komunikační strategie a jejich funkčnost při této komunikaci s rodinami ukrajinských uprchlíků;
- sebereflexe pedagogického pracovníka v oblasti komunikace s rodinami ukrajinských uprchlíků.

Pro každou z výše zmíněných oblastí jsem si připravila soubor základních otázek (příloha 1) a několik sondážních otázek.⁶ Mým primárním cílem bylo zabezpečit, aby byla pokryta všechna stanovená témata. V průběhu rozhovorů jsem pokládala další otázky reagující na aktuální odpovědi respondentů a na dynamiku konverzace.

Ačkoliv by v dnešní digitální době nebyl problém provádět hloubkové rozhovory s pedagogy přes online komunikační platformy, považovala jsem za důležité, setkat se s

---

⁶ „Sondáž (probing) slouží k prohloubení odpovědi v určitém směru. Má probíhat v normálním konverzačním stylu, tazatel nemá dávat najevo, že mu na ní záleží. Sondážní otázky se v předpisu pro interview zřídka uvádějí. Proto je vhodné znát jejich obecné formy. Přirozená množina sondážních otázek spočívá v otázkách o podrobnostech kontextu jevu.“ (Hendl, 2006 str. 176)

respondenty osobně a vytvořit tak důvěrnější atmosféru, která by respondentům pomohla cítit se více uvolněně a otevřeněji sdílet své názory, pocity a zkušenosti. Mimo to jsem se tím vyhnula případným technickým problémům spojeným s online komunikací, jako jsou špatné internetové připojení, kvalita zvuku nebo obrazu.

Byla jsem si vědoma také toho, že vedení hloubkových rozhovorů vyžaduje nejen pečlivou přípravu, empatii a schopnost naslouchat, ale také dostatek času a vhodný prostor. Vycházela jsem z teoretických poznatků, které uvádí, že “metoda rozhovoru vyžaduje dovednost, citlivost, koncentraci, interpersonální porozumění a disciplínu.” A jak je důležité správně zvolit obsah otázek, jejich formu i pořadí (Hendl, 2005).

Výzkumné šetření jsem prováděla v období od září 2023 do února 2024. Rozhovory byly většinou realizovány přímo na jednotlivých školách v kabinetech pedagogických pracovníků. Jeden rozhovor se konal doma u jedné z respondentek a jeden na veřejném místě. Délka rozhovorů se pohybovala mezi 45 až 65 minutami. Všichni respondenti s rozhovorem a jeho audio záznamem souhlasili na nahrávkách i písemně. (příloha 2)

8.2 Výzkumný soubor a jeho výběr

Pro výběr respondentů jsem si na začátku výzkumu stanovila základní kritéria, která jsem během přípravy hloubkových rozhovorů upřesnila následovně:

- respondent je třídním učitelem ve 1. – 5. ročníku prvního stupně na běžné státní základní škole v Praze;
- jeho třídu navštěvuje min. 5 ukrajinských dětí, které přišly do České republiky v důsledku válečného konfliktu mezi Ukrajinou a Ruskem;
- jeho pedagogická praxe je min. 5 let;
- za svou pedagogickou praxi osobně komunikoval i s jinými rodinami dětí s odlišným mateřským jazykem.

Mojí motivací k výzkumnému šetření na 1. stupni bylo mé vlastní pedagogické působení v této oblasti. Věřím, že získané poznatky mohou přispět k mému osobnímu i

profesnímu rozvoji. Rozhodnutí zaměřit se výhradně na pražské školy vycházelo z mých časových možností a přesvědčení, že osobní setkání s respondenty je klíčové pro hlubší porozumění a kvalitnější sběr dat. Požadavek na minimálně 5 ukrajinských dětí ve třídě jsem stanovila na základě úsudku, že nižší počet by neposkytl dostatečně reprezentativní vzorek pro zkoumání dané problematiky.

Minimální délkou pedagogické praxe jsem chtěla zajistit, že respondent učil již v době pandemie COVID-19 a byl tak vystaven krizovým a zátěžovým situacím ve školství v minulosti. Zkušenost s komunikací s rodinami dětí s odlišným mateřským jazykem byla podmínkou k zodpovězení výzkumné otázky, která si klade za cíl porovnat tuto komunikaci s komunikací s rodinami uprchlíků.

Respondenty jsem hledala pomocí sociálních sítí Facebook a LinkedIn, kde jsem publikovala výzvu s podrobnými informacemi o mé práci, cílech výzkumu, kritériích pro účast a časovém plánu rozhovorů. Na mou výzvu reagovalo celkem 8 pedagogických pracovníků. S dvěma z nich se nám však nepodařilo domluvit se na vhodném čase pro rozhovor kvůli vzájemné časové vytíženosti.

Respondenti byli předem informováni o účelu výzkumu, o dobrovolnosti jejich účasti a o zajištění anonymity a důvěrnosti jejich odpovědí. Před samotnými rozhovory jim byla podána informace o místě i čase konání a o možném audio záznamu a případném získání jejich souhlasu k nahrávání. Po ukončení spolupráce jsem respondentům předala kontakt na moji osobu a nabídla jim možnost přístupu k mé dokončené diplomové práci.

Níže uvádím vstupní informace týkající se respondentů, kteří se účastnili výzkumného šetření.

První část tabulky uvádí zvolený pseudonym respondenta, jeho pohlaví a věk, celkovou délkou praxe ve školství a počet škol, kde působil (včetně té současné).

Druhá část tabulky podává informaci o konkrétní třídě, kde je daný respondent třídním učitelem. O celkovém množství žáků, o konkrétním počtu dětí s odlišným mateřským jazykem a z toho počtu ukrajinských dětí, které přišly do České republiky v důsledku válečného konfliktu mezi Ruskem a Ukrajinou. V posledním sloupci vidíme, zda ve třídě působí asistent pedagoga. Ve všech třídách se jedná o asistenta, jehož rodný jazyk je čeština.

Tabulka 1 - Základní údaje o respondentech a jejich třídách

RESPONDENT					KMENOVÁ TŘÍDA				
pseudonym	pohlaví	věk	praxe		ročník	počet dětí	z toho dětí s OMJ		Asistent pedagoga
			celkem	poč. škol			UKR	ostatní	
Štěpána	žena	53	30	5	2	19	6	2	ne
Zita	žena	36	5	1	3.	24	5	4	ano
Jaroslav	muž	37	11	2	4.	26	7	3	ne
Jiřina	žena	52	24	4	3.	28	5	1	ne
Silvie	žena	50	26	4	2	21	5	3	ano
Milan	muž	58	35	4	5.	25	5	2	ne

8.2.1 Tematická analýza

Pro analýzu provedených rozhovorů jsem využila metodu tematické analýzy. Tato metoda je široce uznávaná kvalitativní výzkumná technika, která umožňuje výzkumníkovi objevovat, analyzovat a interpretovat významové vzorce v celém výzkumném souboru (Braun & Clarke, 2021).

Je zde velmi důležitá systematickosti a zároveň transparentnost. Hlavními strategiemi je opakované čtení a důkladné seznámení se s celým datovým souborem, identifikace potenciálních témat, jejich definování a následná revize v kontextu celého souboru. Závěrem je vytvoření konečné analýzy a interpretace výsledků (Braun & Clarke, 2006).

V rámci mé práce jsem dodržovala uvedený postup. Začala jsem tím, že jsem pečlivě přepsala všechny nahrané rozhovory a postupně je několikrát pročetla, aby byla zajištěna jejich správná interpretace. Poté jsem se věnovala shlukování a třídění kódů, které vykazovaly společné charakteristiky a znaky. Na základě těchto kódů jsem postupně identifikovala a začala objevovat prvotní témata. Tento analytický proces jsem opakovala několikrát s cílem jasně a přesně definovat všechna relevantní témata a vzory v datech. Teprve poté, co byla všechna témata pevně a jasně vymezena, jsem přistoupila ke zpracování výzkumné zprávy.

9 Prezentace dat a jejich analýza

Před schůzkami s respondenty jsem pocítovala určité nepohodlí, protože jsem se s nimi osobně neznala. Ve většině případů jsem měla vstupovat "na jejich území", tedy do jejich škol a kabinetů. Navzdory tomu, že jsem byla přesvědčena o výhodách osobního setkání v jejich prostředí, byla pro mě tato situace spojena s větší psychickou zátěží. Z toho důvodu jsem na setkání vždy přinesla malé občerstvení, které se dalo spojit s nabídnutou kávou nebo čajem a poskytlo mi čas na aklimatizaci. Tato vzájemná neformální gesta nám navodila přátelskou atmosféru, což věřím, přispělo k otevřenější komunikaci.

V úvodu každého rozhovoru jsem položila otázky, které sloužily k ověření, zda respondenti skutečně splňují kritéria, která jsem pro svůj výzkum stanovila a na jejichž základě se do něj přihlásili. Následně jsem je seznámila s hlavními oblastmi, kterých se budou otázky týkat a vyzvala je, aby svobodně vyjádřili své názory a případně i rozvinuli své myšlenky, pokud se domnívají, že s danou problematikou souvisí. Po souhlasu s nahráváním audiozáznamu jsme se již ponořili do hlavních otázek mého výzkumného šetření.

9.1 Emoční zátěž pedagogů

První otázka měla za cíl připomenout respondentům začátky přílivu ukrajinských uprchlíků na naše území a uvědomění si, že to neovlivní pouze naši zemi obecně, ale přímo i je jako pedagogy. Téměř u všech respondentů bylo zřejmé, že ponoření se do vzpomínek souvisejících s příchodem uprchlíků v nich vyvolalo silné emoce. Popisovali pocity smutku a stažení se do sebe. Vypadalo to, jako by se jim zmiňované období vrátilo do mysli s všemi emocemi, které tehdy pocítovali, a někteří se možná i styděli za své tehdejší postoje či pocity. To se pak potvrdilo i u dvou respondentek v jejich pozdějších odpovědích. Jiřinu emoce příliš nezasáhly: *„V první chvíli jsem si to moc nepřipouštěla a neuvědomovala jsem si, co všechno to přinese. Jsem člověk, který pomáhá lidem kolem sebe, jsem tak nastavená. Přišlo mi přirozený, že jim pomůžeme.“*

Také Štěpána začala mluvit téměř okamžitě. Popsala příchod ukrajinských uprchlíků jako jev, který pro ni byl nový, ale vnímala jej jako profesní výzvu. Z její odpovědi bylo zřejmé, že se k této situaci postavila otevřeně a s profesionálním zájmem, aniž by ji to emočně zasáhlo tak jako další respondenty. Ti přistupovali k příchodu ukrajinských uprchlíků s výraznými obavami. Pokládali sami sobě otázky typu: „Jak na tom ty rodiny budou?“ „Jak je zvládnout začlenit do své třídy?“ „*Jak se spolu budeme bavit?*“ „*Musím si je vzít do své třídy?*“ „*Jak dlouho to potrvá?*“.

Tato témata pro ně byla klíčová a zjevně ovlivňovala jejich postoj a přístup k celé situaci. Emoce se projevovaly nejen v jejich hlasech, ale i v jejich mimice. Jeden z mužských respondentů doslova uvedl: „*Pro mě to byl velký stres, protože bylo jasné, že to bude velká práce, že z toho bude prostě spousta starostí navíc. Navíc vlastně to bylo v období, kdy zrovna prošlo mediálním světem, že jako končí covidová pandemie nebo že ustoupila, což bylo takový jako krátký nadechnutí, který pak bylo okamžitě vystřídáný tou válkou, což byl prostě problém, což byl velký zásah a myslím, že to stejně zasáhlo i ty děti. Takže to byl vlastně...z toho uvolnění...zase to byl takovej impuls k tomu zapnutí krizového módu. Člověk začal přemýšlet nad tím, jak tuhle situaci zvládne a bude řešit a co všechno ho čeká.*“

Na podobnost prvotních pocitů mezi příchodem ukrajinských uprchlíků a dopadem pandemie Covid-19 na české školství upozornili i další respondenti. V obou případech čelilo české školství náhlým a nečekaným výzvám, na které nebylo řádně připraveno. Nebyly připraveny krizové plány, podle kterých by školy mohly postupovat, a přestože informace přicházely, stále se měnily. Právě toto uvádí jako překážku v komunikaci s rodiči i Milan: „*Hrozně mi vadilo, že rodičům nemohu dát správné informace, protože nikdo nevěděl, co bude, nebyl žádný plán, a když někdo něco poslal, tak další den to bylo jinak, furt se to měnilo. Přicházeli ke mně zmatení, nebo jak to říci... nejistí rodiče a já měl být ten, kdo jim nabídne jistotu...ale to jsem nemohl, já sám jsem se cítil hozený do vody. Bylo to jak za covidu. Bum! A snažte se, jak umíte.*“ Podobnost s příchodem pandemie Covid – 19 viděla i Silvie: „*Každý se snažil, jak mohl. Bylo to jako tehdy, když se objevil covid. Nikdo nevěděl, co bude...každý dělal, co mohl. My s kolegyní jsme si pomáhaly už tenkrát. Hodně mi to pomohlo...tenkrát i teď...nebýt na to sama*“. Další dva respondenti zmínili, že už měli

podobnou zkušenost za pandemie Covid-19, a proto věděli, že budou znovu v situaci, kdy to bude jen na nich. Bylo zřejmé, že emoční zátěž, kterou respondenti na začátku ozbrojeného konfliktu pociťovali, se velmi přiblížilo pociťům, které měli na začátku pandemie Covid-19.

Odpovědi respondentů ukazují, že i přes pociťovanou improvizaci v první vlně uprchlické krize, projevíli pedagogové vysokou míru adaptability a odhodlání. Každý našel způsob, jak se s touto novou situací vypořádat. Vycházel ze zkušeností z počáteční fáze pandemie Covid-19. Toto zjištění vypovídá o důležité roli resilience⁷ a kolektivního ducha v procesu adaptace a řešení nepředvídaných výzev v rámci naší pedagogické praxe.

9.2 Jazykové vybavení učitelů a rodičů uprchlíků

Dále jsem se v rámci rozhovoru zaměřila na zkušenosti a dovednosti z pedagogické praxe či života respondentů, které jim pomohly v počáteční fázi komunikace s ukrajinskými žáky a jejich rodinami. Chtěla jsem zjistit, zda a jak tyto zkušenosti a dovednosti ovlivnily jejich přístup a schopnost efektivně komunikovat a navázat spolupráci s rodinami uprchlíků.

Starší ročníky respondentů, kteří prošli výukou ruského jazyka, se snažily tuto znalost využít v komunikaci i přes obavy, že může být ruský jazyk spojován s národností agresora vůči Ukrajině. Považovali tento jazyk za nejbližší ukrajinštině a doufali, že někteří uprchlíci ho budou umět, což by komunikaci usnadnilo. Jak se později ukázalo, ve dvou případech to bylo skutečně efektivní. Milan uvedl: *„Je mi padesát osum, takže jsem prošel ruštinou. Takže z hlediska jazykového pomohlo to, že sem rozuměl docela dobře rusky. Takže jsme se tak nějak čecho-rusky občas domluvili. Ale ostatní rusky neuměli. U nich to nešlo použít.“* Jediná respondentka Štěpána považovala použití ruského jazyka za nevhodné a odmítala jej aktivně využívat. *„Vnímala jsem, že mi ti lidé nemusí rozumět, ale že se s nimi chci bavit pouze česky, případně anglicky a že s nimi nechci komunikovat v ruštině nebo ukrajinštině. Jsme prostě česká státní škola, která má úřední jazyk a oni se musí snažit..ti*

---

⁷ nezdolnost, odolnost, houževnatost, pružnost, nezlomnost

rodiče.. se mnou domluvit. “ Byla přesvědčena, že lidé přicházející na naše území by se měli přizpůsobit naší kultuře a jazyku.

Naopak ti, kteří nemluvili rusky, se snažili využít svou znalost angličtiny, jelikož to byl často jejich osvědčený prostředek komunikace s rodinami z odlišné kultury. V tomto případě se však ukázalo, že to není efektivní, neboť rodiče uprchlíků ve většině případů anglicky neuměli a jejich děti ještě neměly v angličtině dostatečné znalosti, které by bylo možné v komunikaci s rodinami využít. „...ty rodiče neuměli ani slovo česky a jejich angličtina byla velmi slabá....velmi často...bylo to náročné.“ (Jaroslav)

U osob přicházejících do jiného kulturního prostředí nelze automaticky předpokládat, že znají jazyk majoritní společnosti. Je důležité mít na paměti, že většina těchto osob opustila svou zemi v důsledku vojenského konfliktu. Jako uprchlíci často čelí nejistotě ohledně možnosti návratu do svého domova, což ztěžuje jejich rozhodování o začlenění do české společnosti. S dogmatickým přístupem Štěpány tedy nelze souhlasit. Nicméně, je nesporné, že znalost českého jazyka by výrazně usnadnila integraci těchto rodin do života české společnosti.

9.3 Nedostatek času na přípravu

Další část rozhovoru se zaměřovala na konkrétní přípravu pedagogů na komunikaci s rodinami ukrajinských uprchlíků. Všichni respondenti se shodují, že na tuto přípravu nebyl dostatek času. Respondentka Silvie doslova uvedla: *"Na nic nebyl čas. Dřív, než si některé kolegyně stihly uvědomit, že následky invaze se budou týkat i jich, tak před jejich třídami stály děti uprchlíků i se svými rodiči."* Toto téma bylo společné, ale každý hledal potřebné informace a zdroje na různých místech. Někteří hledali materiály na webových stránkách zaměřených na podporu cizinců nebo na vzdělávání dětí s odlišným mateřským jazykem, jiní se obrátili přímo na oficiální portály MŠMT ČR a NÚV. Zita a Silvie si nainstalovaly do svých mobilních telefonů ukrajinsko-český slovníček.

Na rozdíl od těchto respondentů Jaroslav nic nehledal, ale soustředil se na shromažďování důležitých informací o fungování „své“ školy a na vytváření podkladů pro rodiče, které se měly stát nezbytné pro začlenění jejich dětí do vzdělávacího procesu. *„Protože jsem věděl, že budou potřebovat zařídit nejdůležitější věci, takže jsem se snažil překládat formuláře k vyplnění ke vstupu do družiny, k přihlášení na obědy a podobně, aby to mělo tu formu...tu jako ukrajinskou, aby tady nebyli ztraceni.“* (Jaroslav) Tento postup zvolil díky kurzu "Komunikace s rodinami dětí s odlišným mateřským jazykem", který absolvoval cca před 10 lety.

Respondent Milan se snažil spolupracovat s vedením: *„Nebyl čas se připravit. Úřad rozesílal seznamy a vedení se obracelo na nás - učitele. Všichni museli reagovat ihned. S vedením jsme rychle hledali strategii, jak budeme s těmito rodinami komunikovat.“*

Jiřina byla jako jediná přesvědčena, že se na vzniklou situaci nemusí speciálně připravovat. Vycházela ze svých vzdělávacích pobytů na školách ve Finsku a Irsku, kde mají s uprchlíky dlouhodobé zkušenosti a na jejichž základě má škola, ve které působí, dobře zpracovaný systém práce s rodinami dětí s odlišným mateřským jazykem. Věřila, že tento osvědčený přístup bude funkční i pro rodiny ukrajinských uprchlíků, což se později během rozhovoru také potvrdilo.

Z výše uvedeného vyplývá, že se pedagogové snažili na příchod dětí připravit i když se cítili v časové tísní. Ukázalo se, že v lepší startovní pozici však byli ti, kteří prošli školením komunikace s dětmi s odlišným mateřským jazykem nebo se „jejich“ škola podpoře dětí s OMJ cíleně věnovala již před válečným konfliktem. Tyto skutečnosti jim umožnily rychleji a efektivněji reagovat na novou situaci.

9.4 Ukrajínští asistenti

Ve všech školách, kde respondenti působí, se vedení snažilo najít způsob, jak efektivně komunikovat a spolupracovat s rodiči ukrajinských uprchlíků. Jedním z řešení bylo

hledání ukrajinských asistentů nebo učitelů, kteří by mohli pomáhat zprostředkovávat komunikaci a porozumění nejen mezi dětmi, ale i mezi školou a rodinami uprchlíků.

S kooperací s ukrajinským asistentem nebo učitelem mají osobní zkušenost všichni respondenti. Jak již bylo uvedeno, Štěpána zastává názor, že ti, kteří přicházejí do cizí země, by se měli přizpůsobit novému prostředí, proto veškeré informace rodičům předávala pouze v českém jazyce. Pomoc ukrajinské asistentky využila jen jednou. V tomto případě se obávala, že neporozumění může způsobit komplikace v léčbě a zdraví dítěte považovala za prioritu. *„Jednou jsem toho využila. Rovnou z tělocvičny jsem volala Saše, aby hned přišla a vzala si telefon. Potřebovala jsem, aby mluvila s tou holčičkou, potrebovala jsem vědět, co přesně a kde ji to bolí. Saša pak hned volala rodičům, aby přijeli hned do školy a všechno jim popsala a vysvětlila. Tehdy bylo nutné, aby dobře porozuměli. Nemohla jsem vědět, jak vážné to zranění je.“*

Jaroslavovi pomohla ukrajinsky mluvící asistentka pedagoga řešit výchovný problém se žáký ve třídě, který nechtěl při rozhovoru konkrétně rozebírat. Považoval za nezbytné, aby rodiče dobře pochopili všechny nuance a detaily, aby se incident neopakoval a byl si vědom toho, že informace od něj by rodiče nemuseli správně pochopit.

Respondentka Jiřina pracuje ve škole, která se spolupráci a komunikaci s rodinami dětí s odlišným mateřským jazykem dlouhodobě věnuje. V týmu mají trvale 2 ukrajinsky mluvící pracovníky. Vedení školy také nabízí pedagogickým pracovníkům přednášky, školení ale i vzdělávací pobyty v zahraničí, kterých se účastnila i Jiřina. *„Naše škola má dobře zpracovaný program pro cizince, kterým prochází všechny děti s odlišným mateřským jazykem. Bylo teda jasný, že zvládneme i tyhle. Ředitel obratem nabral další ukrajinský asistenty a taky učitelky. Každý den jsme je měly na pár hodin ve třídě. Ony rovnou viděly, co děláme, jak to dítě pracuje a taky co nemá, a rovnou ty informace předávaly v ukrajinštině rodičům. To mi teda moc pomáhalo. Nemuset řešit ty rodiče, ale zaměřit se jen na děti.“*

Přestože všichni uváděli, že pro ně pomoc ukrajinských pracovníků byla důležitá, Zita také zmínila, že se při rozhovoru s rodiči za přítomnosti asistentky cítila nejistě.

Vnímala, že nemá pod kontrolou obsah sdělení, které je předáváno rodičům v ukrajinštině prostřednictvím paní asistentky. Na dotaz, zda k dané asistentce cítí nedůvěru, reagovala takto: „*Ne, to vůbec ne. Tak jsem to nemyslela. Ona je Oksana zlatá, ráda s ní spolupracuju, ale myslím.. prostě jako něco těm rodičům řeknu a ona jim to začne překládat, ale já prostě vidím, jak oni reagují a tak nějak prostě se mi zdá, že toho říká víc, než jsem řekla já. Ono to jako může znamenat, že k tomu potřebuje něco dovysvětlit, ale já to prostě vnímám tak, že to nemám jak ověřit, a to je pro mě prostě nepříjemné.*“

Velmi podobný pocit zažil také respondent Milan, který z neverbální komunikace mezi ukrajinskou asistentkou a rodiči během rozhovoru cítil jiné emoce, než které mělo jeho sdělení vyvolat. Na základě této zkušenosti se domnívá, že daná skutečnost nebyla asistentkou popsána slovy, které on použil, a mohlo dojít ke značnému zkreslení podané informace. Na stejnou otázku, kterou jsem položila Zitě ohledně důvěry k paní asistentce, uvedl: „*To ne, to já si jako nemyslím že by cíleně překládala něco jiného. Ale já sám jim během toho hovoru něco rozumím.. jak umím tu ruštinu, a přijde mi, že...já nevím jak to popsat. ...jen bych byl rád, aby skutečně překládala jen to, co přesně říkám. A s tím si nejsem jistý. A taky ani nevím, zda oni říkají přesně to, co mi překládá ona. Ale to by mi zajistil asi jen skutečný překladatel a to po ní nemůžu chtít.*“ (Milan)

Silvii začala pomáhat ukrajinská asistentka teprve loni. „*Ty začátky bez ní byly těžký, s tou mojí ruštinou. Ale tohle je velká pomoc. Ona mi Nina dobře rozumí, protože už umí celkem dobře česky. Je tady ve škole už dlouho. Nejdřív tu uklízela, pak pomáhala v družině a loni si udělala kurz na asistentku... Rodiče jí mají rádi. Asi se cítí i lépe, když ví, že budou rozumět všemu, co jim budu říkat.*“ Spolupráci si chválila, ale jako překážku v komunikaci v závěru našeho rozhovoru uvedla mimo jiné i tuto: „*Ona je Nina hodná a nevadí jí tu zůstat dýl, když s někým potřebuji mluvit osobně, ale uvědomila jsem si, že když mluvíme s těma rodičema, tak přebírá ten dialog za mě. Ví, že je se mnou ve třídě a hodně toho vidí při výuce. Ale já řeknu něco směrem k rodičům a když to ona začne překládat, tak vlastně náš rozhovor pokračuje jejich dialogem. Něco jim přeloží, oni odpoví a ona na ně mluví zpět. Mně se zdá, že do toho vkládá svoje myšlenky. Ona to s nimi celé vykomunikuje a mě vlastně sdělí jen závěr. Ale to já nechci, víte. Já a rodiče jsme ti, kdo spolu mají mluvit. Nina mi má*

jen pomoci s překladem. Nevím pak, co skutečně řekli, nebo si o dané věci myslí rodiče, a co jsou jen Niny domněnky. Říkala jsem jí to, ale je to těžké, nechci se jí dotknout. Jsem ráda, že mi pomáhá.“ (Silvie)

V důsledku příchodu ukrajinských dětí do našich škol vzrostla potřeba asistentů pedagoga. Jednalo se hlavně o pomoc s integrací těchto dětí a následně i komunikací s jejich rodinami. Kombinace pedagogického vzdělání a ukrajinského jazyka se ukázala pro tuto pozici nejvýhodnější. V mnoha případech na ni nastoupily ukrajinské ženy, které žily v České republice již před invazí a na základě požadavků škol si dodělaly kurz asistenta pedagoga. Některé z žen, jak uvedli respondenti výzkumného šetření, již dříve působily na stejných školách v různých nepedagogických profesích. Díky znalosti ukrajinštiny a určité úrovni znalosti češtiny pomáhají pedagogům zprostředkovávat komunikaci s rodinami.

Výzkum upozorňuje na skutečnost, že v některých případech, kde by měly ukrajinští asistenti primárně fungovat jako tlumočníci, přebírají roli učitelů. To může vést k nedorozuměním a komplikacím v komunikaci mezi učiteli a rodiči a k nabourávání dobrých vztahů mezi pedagogy a asistenty.

9.5 Osobní komunikace

Osobní komunikace byla zmiňována ve všech rozhovorech a objevovala se v odpovědích na několik různých otázek. „...na telefonáty jsem se necítila a ...myslím, že to přetrvává. Telefonní komunikaci nevyužívám. Na začátku za mě vyřídila pár telefonátů asistentka... ale ne, ne, telefonovat jim, to opravdu ne. Já ty rodiče prostě musím vidět...osobně...potkat se s nima.“, dodala Zita během rozhovoru, když zmiňovala, že rodiče by jí rádi telefonovali.

Všichni respondenti se s ukrajinskými rodiči osobně setkávali a setkávají a u většiny to byl i jejich první krok k navázání spolupráce. „Mně vždycky přišli rodiče i s dítětem, to bylo tak jako vždycky, to bylo jako bezvadný, protože to mám radši, když přijde i ten rodič i to dítě, protože vidím tu interakci mezi nima, což už mi jako dává o té rodině nějaké informace,... no a když odcházeli, tak jsme si sdělili dojmy..nebo tady v tom případě to bylo

jako jen pomocí úsměvů a potřásáním rukou. Utvrdili jsme se, že jsme všichni spokojení a nadšení“ (Jaroslav).

Velmi podobně situaci popsala i Silvie a dále ještě uvedla: *„protože děti nechodily hned do družiny, tak jsem se s rodiči vídala denně, před i po vyučování. Snažila jsem se s nimi mluvit česko-rusky a oni to vítali. Asi to cítili jako vstřícný krok, i když jsem se zprvu zdráhala, protože je to jazyk jejich agresora“.*

Zita vnímala osobní komunikaci jako nejdůležitější pro porozumění. Sama tento prostředek komunikace vyhledává i v soukromém životě, kdy potřebuje mluvit s učiteli svých dětí. *„Mně se prostě nejvíc osvědčuje to mezi čtyřma očima, prostě osobní schůzky. Asi to беру ze svého pohledu, já bych taky chtěla, když by moje dítě potřebovalo, tak né že by mi to učitel jako jenom psal, ale aby se se mnou normálně sešel, sem na to prostě takhle zvyklá, je to prostě osobnější.“*

Důvody, které dělají z osobního setkání efektivnější komunikaci popsala Štěpána: *„Je důležité jim to nepsat, pokud jim to osobně říkám, tak používám samozřejmě i neverbální komunikaci a vše, čemu nerozumí, mohu okamžitě dovysvětlit. Pokud jim jen napíšu, nevím, jak to ten člověk vnímá. Oni to dají do překladače a ta informace pak může být úplně jiná.“*

Jiřina jako jediná mluvila konkrétně o tripartitách⁸, které považuje za nejlepší způsob komunikace, zvláště když má možnost využít i ukrajinskou asistentku. *„Jak my máme ty schůzky tři v jednom, strávíme spolu nejmíň půl hodiny a já se snažím všechno vysvětlit. Já si tam беру ty ukrajinský asistentky, co tu jsou dlouho, a oni jim to případně ukrajinsky dovysvětlej. Tyhle osobní schůzky jsou nejefektivnější“*

Osobní komunikace se osvědčila všem respondentům, přestože byla pro mnohé z nich velmi náročná, jak psychicky, tak časově. V současné době ji vnímají již jako dobře nastavenou. Lze se domnívat, že důvodem je opakující se zkušenost se vzájemnou

---

⁸ Tripartity jsou schůzky, při nichž se ve škole setkávají tři strany – žák, rodič a učitel.

komunikací, prohlubující se porozumění předávaným informacím v závislosti na osvojování českého jazyka u ukrajinských rodičů, stejně tak zvyšující se povědomí o českém vzdělávacím systému.

9.6 Emailová komunikace

Jednou z posledních otázek, kterou jsem respondentům pokládala, byl dotaz na preferovaný způsob komunikace ze strany rodičů. Zde došlo ke absolutní shodě, i když respondentka Silvie si nebyla úplně jistá. *„To je docela těžká otázka. Já si myslím, že by ty rodiče asi preferovali rádi ten osobní kontakt, ale že vzhledem k vyčerpání pracovní jejich... a třeba i časových možností jejich, není možný tenhle kontakt tak často realizovat. Takže využívají víc počítače, je to asi i rychlejší a taky tam mají ty překladače.“* (Silvie)

Jako důvod, proč volí ukrajínští rodiče emailovou komunikaci, uváděli respondenti nejistotu a strach z neporozumění sdělovaným informacím. *„Někteří se chtějí schovat, oni ti cizojazyční lidé nechtějí říct, že mi nerozumí, a já jim chci ukázat, že my lidé na celém světě se umíme domluvit, i když nemáme společný jazyk. Nejrady by se schovali ti lidé, pokud mi nerozumí, za ten překladač, ale to já nepřipustím, protože to není dobře, i když oni to chtějí.“* (Štěpána) *„Podle mě...jako, je úplně nejjednodušší ten email, někdy esemeska, jo, myslím že ten email určitě, jo. Oni se vyhnou tomu osobnímu kontaktu, kterej si myslím, že jim prostě může být nepříjemnej.“* (Zita)

„...pokud se nestane něco vážnějšího, co by potřebovali řešit osobně, tak běžnou komunikací je pro ně email. Myslím, že se přes email nevystavují situaci, kdy mi nerozumí,..jako tím myslím, že to jim vyhovuje,“ (Jaroslav)

„No, co jako upřednostňují, no řekl bych jak kdo, ale myslím, že jim vyhovuje ta písemná forma, protože tam jako za to se schová líp, jako takový ty věci, který jako ještě nemají zažitý, že mají víc času porozumět tomu, co se po nich chce, tomu textu, i když to ten překladač třeba nepřeloží dokonale, tak se zamyslej na tím, co tam vlastně jsme chtěli jim“

říct.“ (Milan) Nejistotu rodičů pociťovali skutečně všichni. „Oni ty rodiče se trochu ostýchají, oni když potkají tu asistentku, tak jí to řeknou, ale mě to spíš napíšou. Využívají email, protože mě pořád všechno nerozumí a možná by chtěli telefonovat, to ale já ne, to vůbec. Oni by se chtěli seznámovat, mi připadá.“ (Jiřina)

Přestože se respondenti na základě svých zkušeností s ukrajinskými rodinami shodli na tom, že preferovaným komunikačním prostředkem je pro rodiče e-mailová korespondence, zdá se to v kontextu informací o ukrajinském školství jako mylná domněnka. Důvody pro tento názor pedagogů odpovídají sice faktům, které zmiňují v teoretické části této práce, jako např. čas na porozumění, na promyšlení odpovědi nebo možnost doslovného překladu, jak uvádí (Vymětal 2008)., ale mohou být ovlivněny i nevýhodnou pozicí rodičů během osobních rozhovoru s učitelem, na což upozorňuje. Mohou se stydět nebo cítit nepohodlí, protože mají žádnou nebo omezenou znalost českého jazyka i českého vzdělávacího systému nebo se bojí nedorozumění. Tato skutečnost může vést pedagogy k názoru, že ukrajínští rodiče osobní schůzky nevyhledávají.

10 Diskuse

Cílem práce bylo prostřednictvím strukturovaných rozhovorů zjistit a zhodnotit, jak probíhá komunikace mezi vybranými pedagogy z pražských běžných základních škol a rodiči dětí ukrajinských uprchlíků, kteří přišli do České republiky v důsledku invaze Ruska na Ukrajinu. Konkrétně jsem mapovala období od března roku 2022 do současnosti.

Teoretická část práce seznamuje s koncepcí integrace cizinců a její legislativou, dále s organizacemi zabývajícími se problematikou žáků cizinců a dětí s odlišným mateřským jazykem. Představuje druhy komunikace a komunikační kanály využívané mezi školou a rodinou a zároveň překážky, které tuto komunikaci ovlivňují. Závěr teoretické části popisuje odlišnosti ukrajinského školního vzdělávacího systému.

V praktické části se věnuji zodpovězení výzkumné otázky „Jaké faktory ovlivnily budování efektivní komunikace mezi pedagogy a rodiči dětí ukrajinských uprchlíků od jejich příchodu do České republiky?“ Na základě získaných informací z rozhovorů s vybranými respondenty provádím nejprve analýzu počáteční fáze, kdy děti uprchlíků přicházely do českých škol a probíhalo jejich začleňování a nastavování funkční komunikace mezi jejich rodinami a učiteli a dále následný průběh a proměny této komunikace: Zaměřuji se i na její efektivitu v současné době. Na základě analýzy rozhovorů nacházím společná témata. Čtyři z nich vedou k zodpovězení mé výzkumné otázky, dvě témata vznikají na základě jednoznačné shody respondentů ohledně nejefektivnějších prostředků vzájemné komunikace a poslední téma zmiňuji až v kontextu mých vlastních zkušeností níže.

V současné době se respondentům jeví situace s ukrajinskými uprchlíky jako zvládnutá. V odpovědích mě ale překvapilo zjištění, že žádný z pedagogů neprojevil vlastní iniciativu ke vzdělávání se v této oblasti ani v počáteční fázi uprchlické vlny a ani později. Vypověděli, že školení by se zúčastnili jen v případě, kdyby jim bylo nabídnuto. Jediná, kdo potvrdila, že škola nabízí školení svým pracovníkům, byla respondentka Jiřina. Nyní se nabízí otázka, zda u pedagogů jde o nedostatek motivace či osobního zájmu, nedostatek času, nebo třeba rezignaci, jakou vyjádřila Silvie: „*Já totiž cítím i trošičku rezignaci...v tom, kde*

mám čerpat. Já se za to nestydím. Já se necítím komfortně. A hlavně vím, že to bohužel bude pokračovat hodně dlouho, takže proto možná říkám tu rezignaci... Prostě v tom aktivní nejsem, žádný další vzdělávání si nehledám.“

Jako další důvod své rezignace cítí i spolupráci s pedagogicko-psychologickou poradnou: *„Ono je to těžký necítit se tak. Když se mi podaří přesvědčit rodiče, aby s dítětem do poradny šli, tak se mi vrací s tím, že všechny ty jeho potíže vyplývají tadyhle z té neznalosti jazyka. Svoji práci dělám už 26 let a za tu dobu už vím, kdy dítě do poradny poslat. Takže už vlastně nemám ani chuť to řešit.“* (Silvie)

Podobně se vyjádřila i Zita, která tuto situaci popsala jako překážku ve své práci: *„Prostě u toho ukrajinskýho dítěte se objevily potíže, které nemusí být způsobeny jazykovou bariérou a může mít nějakou poruchu, ale ze zkušenosti vím, že i když ho tam pošlu, tak přijde zase s papírem, že to vyplývá z neznalosti češtiny. To mi fakt vadí. Nejdřív to trvá, než přesvědčím rodiče, protože oni to nechtěj, asi se bojejí, nebo prostě nevím. A pak přinesou papír, že dítěti nic není a jenom nerozumí. Tohle už jsem tam ani neposílala., protože stejnou zkušenost už máme se 3 dalšíma dětma...teda myslím i z jiných ročníků. Asi tam prostě nemaj lidi...nebo nikoho s ukrajinštinou, ale to přece není náš problém.“*

Toto téma, které se objevilo u respondentů v odpovědích na zcela odlišnou otázku, mě zaujalo také kvůli vlastním zkušenostem s rodiči a pedagogicko-psychologickou poradnou (dále jen poradnou). Konkrétně nejde o práci poradny, ale o situaci s ukrajinskými rodiči, a to hned ve dvou případech. U obou dětí bylo pro rodiče obtížné pochopit, že návštěva poradny nemá za cíl dítě znevýhodnit, ale naopak usnadní jeho začlenění do školního prostředí.

V prvním případě šlo o odklad školní docházky, který jsme řešili na konci prázdnin společně s paní psycholožkou. Přesto rodina odklad odmítala. Nepodařilo se nám vysvětlit rodičům (nebo nechtěli přijmout skutečnost), že odklad neznamená, že je jejich dítě nějak nepřiměřeně zaostalé, ale že je jen nevyzrálé a jazykově nevybavené, a odklad mu může pomoci.

Ve druhém případě šlo o doporučení navštívit s dítětem poradnu kvůli přetrvávajícím potížím ve všech základních předmětech. Ani zde se nám nepodařilo rodiče přesvědčit, ačkoli byli přímými svědky školního neúspěchu svého dítěte.

Kladu si tedy otázku, zda rodičovské obavy pramení z toho, jak bude na jejich dítě nahlíženo nebo z toho, že poradna nemusí nabídnout vhodná řešení nebo podporu. Roli mohou hrát i omezené znalosti rodičů o tom, jak náš vzdělávací systém funguje a zároveň špatná zkušenost s touto pomocí v jejich zemi. Zde vycházím z poznatků uvedených v teoretické části mé práce. (Pospíchalová, 2022)

Zároveň pokládám za důležité, aby byly tyto zkušenosti respondentů, kteří poukazují na zjednodušenou diagnostiku ukrajinských dětí, v poradnách reflektovány. Tato skutečnost prokazatelně snižuje ochotu dotazovaných pedagogů využívat spolupráci s poradnami, což může mít negativní dopad na adaptaci těchto dětí na školní prostředí a jejich celkový vzdělávací proces. Je nezbytné, aby diagnostika ukrajinských dětí byla komplexní a přesná, aby se mohly adekvátně podpořit individuální potřeby a schopnosti těchto žáků.

Během rozhovorů se projevila ze strany respondentů vysoká míra empatie a porozumění situaci uprchlických rodin, což se odráželo i v jejich ochotě přizpůsobit se těmto rodinám v oblasti vzájemné komunikace. Snaha respondentů o nastavení efektivní spolupráce se projevila i v jejich vzájemné pomoci. Sdílení postřehů a zkušeností s komunikací a spoluprací s ukrajinskými rodinami kompenzovalo nedostatek metodik a informačních materiálů. Toto zjištění vypovídá o důležité roli resilience a kolektivního ducha v procesu adaptace a řešení nepředvídaných výzev v rámci naší pedagogické profese.

Respondenti se ve svých odpovědích shodli v názoru, že preferovaným komunikačním prostředkem pro rodiče je e-mailová korespondence. V kontextu informací o ukrajinském školství v teoretické části se jedná o překvapivé zjištění, které ale může mít své opodstatnění v jazykové bariéře. Ukrajínští rodiče se mohou stydět nebo cítit nepohodlí kvůli své nedostatečné znalosti českého jazyka a vzdělávacího systému, nebo se bát

nedorozumění při osobním setkání, což může způsobit mylnou domněnku, že jim tento způsob komunikace nevyhovuje a vyhledávají raději emailovou korespondenci. Jako svůj nejefektivnější komunikační prostředek uvedli dotazovaní pedagogové osobní schůzku. Důvodem je možnost osobního kontaktu, využití neverbální komunikace a bezprostřední dovysvětlení v případě nepochopení.

V současné době vnímají komunikaci s ukrajinskými rodiči již jako dobře nastavenou. Lze se domnívat, že důvodem je opakující se zkušenost se vzájemnou komunikací a prohlubující se porozumění v závislosti na osvojování českého jazyka, stejně tak i zvyšující se povědomí o českém vzdělávacím systému.

V závěru diskuse lze konstatovat, že výzkum kromě jazykové bariéry definoval:

- **pozitivní zkušenost pedagogů, ze zvládnutí pandemie Covid.19;**
- **nedostatečné odborné vzdělání pedagogů v oblasti interkulturní komunikace a integrace cizinců ve vzdělávacím systému;**
- **nedostatek jasných a konkrétních metodických doporučení a materiálů pro práci s cizinci;**
- **nejistotu týkající se nezajištěných sociálních podmínek těchto rodin;**
- **jejich traumatické zážitky a nedůvěru;**
- **vybudované funkční mechanismy pro integraci dětí cizinců a efektivní komunikační kanály s jejich rodiči;**
- **pomoc ukrajinských asistentek;**
- **nedostatečné informace o českém vzdělávacím systému na straně ukrajinských rodičů;**
- **nedostatečné znalosti ukrajinského vzdělávacího systému a kulturních zvyklostí na straně pedagogů**

jako faktory, které ovlivnily budování efektivní komunikace mezi pedagogy a rodinami ukrajinských uprchlíků od jejich příchodu do České republiky.

10.1 Limity

Při interpretaci výsledků mého výzkumu je třeba zohlednit níže uvedené limity:

Limity v teoretické části - Nedostatek knižních zdrojů.

Vzhledem k tomu, že vojenský konflikt mezi Ruskem a Ukrajinou vypukl teprve před 2 lety, jsem vycházela primárně z internetových zdrojů pružně reagujících na tuto měnící se problematiku. Toto omezení mělo vliv na datování informací a komplexnost uvedených dat, protože na českém trhu není dostatek odborné literatury věnované této specifické problematice ukrajinských uprchlíků.

Limity empirické části - Profesní zainteresovanost. - Chybějící osobní zkušenosti.

Limit mého výzkumného šetření vidím v mé pozici učitelky na 1. stupni pražské základní školy. Moje osobní zkušenosti s dětmi s odlišným mateřským jazykem a přímý kontakt s ukrajinskými žáky mohly ovlivnit proces vedení rozhovorů a zároveň interpretaci dat získaných v průběhu výzkumu.

Dalším limitem práce je má nezkušenost s vedením rozhovorů, přestože jsem vycházela z teoretických poznatků Vymětala (2008) a Mikuláščíka (2010). Tato nezkušenost mohla vést k tomu, že přestože byly otázky zaměřeny na rodiče, odpovědi se občas nechtěně soustřeďovaly na děti. Občas pedagogové nejprve mluvili o dětech a až po mé intervenci začali hovořit o rodičích. Zde vyvstává otázka, zda se pedagogové primárně soustředí na spolupráci s ukrajinskými dětmi a spolupráce s jejich rodiči je pro ně jen vedlejším aspektem.

10.2 Výzvy

Jako jednu z výzev, které vyvstaly z výzkumného šetření, vidím zmapování oblasti spolupráce mezi rodiči ukrajinských žáků, učiteli a pedagogicko-psychologickými poradnami, aby bylo zajištěno, že i ukrajinským dětem bude poskytnuta odborná podpora dle jejich individuálních vzdělávacích potřeb.

Další výzvu vidím ve zlepšení připravenosti českého vzdělávacího systému a tím i samotných pedagogů na budoucí nečekané situace. Zde lze využít zkušenosti z období pandemie Covid-19 a z příchodu ukrajinských žáků v důsledku invaze Ruska na Ukrajinu. Jedním z možných směrů, jak reagovat na identifikované výzvy, se nabízí implementace Strategie 2030+.

11 Závěr

Na základě výše uvedeného shrnuji výsledky svého výzkumu, z nichž vyplývá, že pedagogové byli při příchodu ukrajinských uprchlíků v důsledku invaze Ruska na Ukrajinu stejně nepřipravení jako při pandemii Covid-19. V době příchodu ukrajinských uprchlíků však již disponovali **zkušenostmi se zvládnutím pandemie**, což posílilo jejich sebedůvěru v adaptaci na novou situaci. Považuji za vhodné, aby získané zkušenosti a poznatky z obou krizí byly podnětem pro efektivní rozvoj českého školství.

Přestože všichni pedagogové měli také vlastní předchozí zkušenosti s komunikací s rodinami cizinců, výzkum ukázal, že ne všechny tyto poznatky bylo možné efektivně aplikovat v situaci, kdy přicházely ukrajinští uprchlíci. Většině pedagogů **chybělo hlubší odborné vzdělání** v oblasti interkulturní komunikace a integrace cizinců ve vzdělávacím systému. Významným faktorem byla také absence metodické podpory ze strany Ministerstva školství mládeže a tělovýchovy. **Nedostatek jasných a konkrétních metodických doporučení a materiálů pro práci s cizinci** byl pro pedagogy také komplikací. Tato nedostatečnost odborné přípravy a chybějící podpora ztěžovaly efektivní komunikaci, což mohlo vést k nesourodému přístupu k integraci těchto žáků do českého vzdělávacího systému.

V průběhu šetření pedagogové kromě **jazykové bariéry** identifikovali i další překážky, které komplikovaly efektivní komunikaci: **nejistotu spojenou s nezajištěnými sociálními jistotami** těchto rodin, jejich **traumatické zážitky** a **nedůvěru**. Toto zjištění se shoduje s poznatky uvedenými v teoretické části této práce.

Výzkum dále poukázal na to, že školy lépe zvládají integraci ukrajinských žáků, pokud již mají **vybudované mechanismy pro integraci dětí cizinců a efektivní komunikační kanály s jejich rodiči**. Tento přístup je charakteristický například pro severské země, kam dlouhodobě migranti směřují. V těchto zemích byli s příchodem cizinců konfrontováni již dříve a měli tak možnost vyvinout funkční modely pro jejich integraci a zajištění dostatečného počtu kvalifikovaných pracovníků, kteří jsou dobře jazykově vybaveni a zároveň informováni o problematice migrace. Respondentka, která měla možnost zažít funkční mechanismy pro integraci dětí cizinců v těchto zemích v praxi,

a jejíž škola je implementovala do svého školního adaptačního programu, uváděla větší zajištění podpory nejen pro žáky uprchlíky a jejich rodiny, ale i pro všechny pedagogy.

Výzkum také dokládá, že významnou roli při efektivní komunikaci pedagogů s ukrajinskými rodiči, měly **ukrajinské asistentky**. Původně pracovaly na daných školách jako nepedagogické pracovnice a z Ukrajiny odešly ještě před invazí. Díky svým znalostem ukrajinského školství, a i přes omezené znalosti českého jazyka, měly potenciál významně podpořit komunikaci mezi školou a ukrajinskými rodinami, a tím i celkovou integraci ukrajinských žáků. Jejich role může být i v současné době klíčová při překonávání jazykových a kulturních bariér, které často komplikují interakce mezi školou a ukrajinskými rodinami. Nicméně, jak ukázalo šetření, tyto asistentky často přebírají dominantní roli v osobní komunikaci, ve které mají být jen "prostředníkem" mezi učitelem a rodičem. Tím dochází k nezamýšlenému přesunu kompetencí a zodpovědností od učitelů k asistentům. Je tedy důležité definovat jasné role a odpovědnosti asistentů ve vztahu k pedagogickému týmu a rodičům, aby byla zachována integrita a autorita role učitele.

Výzkum potvrdil, že ukrajinské rodiny často nemají dostatečné **informace o českém vzdělávacím systému** a v důsledku toho mají specifická očekávání v oblasti výuky, rozsahu učiva a komunikace mezi školou a rodinou. Stejně tak se ukázalo i na straně pedagogů, že jim **chybí znalosti ukrajinského vzdělávacího systému a kulturních zvyklostí**. Tato skutečnost komplikuje jejich schopnost pochopit představy a očekávání ukrajinských rodičů, což může vést k nedostatečnému přizpůsobení výukových metod a strategií potřebám těchto žáků a k jejich pomalejšímu začlenění do českého vzdělávacího systému.

Celkově lze říci, že i přes výzvy spojené s komunikací s rodiči a integrací ukrajinských žáků do českého vzdělávacího systému, se pedagogové dokázali adaptovat na novou situaci.

Jedním z možných směrů, jak reagovat na identifikované výzvy může být implementace Strategie 2030+, o níž se zmiňuji v teoretické části diplomové práce a která by mohla přispět k vytvoření inkluzivnějšího a respektujícího prostředí ve školách, které je přizpůsobeno potřebám a očekáváním cizinců a jejich rodin a zároveň by zajistilo pedagogům odborné vzdělání spojené s touto problematikou.

Seznam použitých informačních zdrojů

Knižní zdroje

- BOUKALOVÁ**, Hedvika; **CERHA**, Ondřej; **SEDLÁČEK**, Mojmír a **ŠÍROVÁ**, Eva. *Psychologie komunikace*. Psyché (Grada). Praha: Grada, 2023. ISBN 978-80-271-1388-0.
- ČAPEK**, Robert. *Učitel a rodič: spolupráce, třídní schůzka, komunikace*. Pedagogika (Grada). Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4640-1.
- FELCMANOVÁ**, Alena. *Rodiče - nečekaní spojenci: jak rozvíjet partnerský dialog mezi školou a rodinou*. Praha: Člověk v tísni, vzdělávací program Varianty, 2013. ISBN 978-80-87456-45-3.
- HENDL**, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.
- JANOUSEK**, Jaromír. *Psychologické základy verbální komunikace*. Psyché (Grada). Praha: Grada, 2015. ISBN 978-80-247-4295-3.
- JARKOVSKÁ**, Lucie. *Etnická rozmanitost ve škole: stejnost v různosti*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0792-4.
- JEDLIČKA**, Richard; **KOŤA**, Jaroslav a **SLAVÍK**, Jan. *Pedagogická psychologie pro učitele: psychologie ve výchově a vzdělávání*. Psyché (Grada). Praha: Grada, 2018. ISBN 978-80-271-0586-1.
- KLENKOVÁ**, Jiřina. *Logopedie: narušení komunikační schopnosti, logopedická prevence, logopedická intervence v ČR, příklady z praxe*. Pedagogika (Grada). Praha: Grada, 2006. ISBN 978-80-247-1110-2.
- MIKULÁŠTÍK**, Milan. *Komunikační dovednosti v praxi. 2., doplněné a přepracované vydání*. Praha: Grada, 2010 s.57. ISBN 978-80-247-2339-6.
- MIKULÁŠTÍK**, Milan. *Tvořivost a inovace v práci manažera*. Management (Grada). Praha: Grada, 2010b. ISBN 978-80-247-2016-6.
- NELEŠOVSKÁ**, Alena. *Pedagogická komunikace v teorii a praxi*. Pedagogika (Grada). Praha: Grada, 2005. ISBN 80-247-0738-1.
- RABUŠICOVÁ**, Milada. *Škola a (versus) rodina*. Brno: Masarykova univerzita, 2004. ISBN 80-210-3598-6.

ŠEĎOVÁ, Klára; ŠVAŘÍČEK, Roman a ŠALAMOUNOVÁ, Zuzana. *Komunikace ve školní třídě*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0085-7.

VYBÍRAL, Zbyněk. *Psychologie komunikace. 2. vydání*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-387-1. (s. 319)

VYHNÁLEK, Jan. *Jak budovat dobrý vztah s rodiči žáků. Dobrá škola*. Praha: Raabe, [2017]. ISBN 978-80-7496-295-0.

VYMĚTAL, Jan. *Průvodce úspěšnou komunikací: efektivní komunikace v praxi. Manažer*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2614-4.

Internetové zdroje

Archiv Národního ústavu pro vzdělávání. *Cizinci ve vzdělávání*. Online. © 2011 – 2022. Dostupné z: <https://archiv-nuv.npi.cz/t/ciz.html> [cit. 2023-09-23].

Bořkovicová, Máša Online 19.2.2019. Dostupné z: https://www.inkluzivne.cz/33/jazykove-a-komunikacni-bariery-zaku-uniqueidmRRWSbk196FNf8-jVUh4ErkLNEOp_GB7WLSzol6EE1s/

Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3 (2), 77–101. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/epdf/10.1191/1478088706qp063oa?needAccess=true&role=%20button> [cit. 2023-12-03].

Braun, V. & Clarke, V. (2021). *Thematic Analysis: A Practical Guide* [online]. B.m.: SAGE Publications. ISBN 978-1-5264-1730-5. Dostupné z: https://books.google.cz/books?id=eMArEAAAQBAJ&pg=PT7&hl=cs&source=gbs_selected%20_pages&cad=2#v=onepage&q&f=true [cit. 2023-12-03].

Centrum pro integraci cizinců. *Jaká je situace žáků z Ukrajiny na českých školách?* [online]. 2024. Dostupné z: <https://www.ferovamigracnipolitika.cz/jaka-je-situace-zaku-z-ukrajiny-na-ceskych-skolach/>

HEŘMANOVÁ, JAKUB, ANDRLE – *Jaká je situace žáků z Ukrajiny a českých školách* [online]. 2024. Dostupné z: <https://www.ferovamigracnipolitika.cz/jaka-je-situace-zaku-z-ukrajiny-na-ceskych-skolach/> [cit. 2023-12-03].

- JANEČKOVÁ, Tereza.** *Žáci-cizinci z východní Evropy (Ruska a Ukrajiny): Školní docházka a spolupráce se školou perspektivou rodičů.* Sociální pedagogika | Social Education, 2020, roč. 8, č. 2, s. 59–70. DOI: 10.7441/soced.2020.08.02.04. Dostupné z: <https://www.ceeol-com.ezproxy.is.cuni.cz/search/viewpdf?id=938118>. [cit. 2024-03-03].
- KUROWSKI, Martina.** *Žák-uprchlík v českém systému vzdělávání: případová studie.* Sociální pedagogika | Social Education. Online. 1. vyd. 2013, s. 64-76. Dostupné z: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=526088> [cit. 2024-02-13].
- Kissová, Lenka; Mavrogiannopoulou Lapšanská, Veronika.** *Kompetence učitelů z pohledu strategických dokumentů a pracovníků českých základních škol: „Jenom si jistá, že supermani existují”.* Komenský. Online [2022-01-17]. Masarykova univerzita.. Dostupné z: <https://www.ped.muni.cz/komensky/clanky/kompetence-ucitelu-z-pohledu-strategickykh-dokumentu-a-pracovniku-ceskych-zakladnich-skol-jenom-si-nejsem-jista-ze-supermani-existuji> [cit. 2023-12-16].
- Leopoldová, Marie.** *Jaká je situace žáků z Ukrajiny na českých školách?* Olline. © 2022. Dostupné z: <https://www.ferovamigracnipolitika.cz/jaka-je-situace-zaku-z-ukrajiny-na-ceskych-skolach/> [cit. 2023-12-03].
- META, o.p.s.** *O metě.* Online. © 2022 Dostupné z: <https://meta-ops.eu/clanek/o-mete/> . [cit. 2023-10-12].
- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy.** *Školství v ČR.* Online. © 2013 – 2024 Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr>. [cit. 2023-10-12].
- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy.** *Komunikace, Online.* © 2020 Dostupné z: <https://nadalku.msmt.cz/cs/komunikace> [cit. 2024-03-17].
- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy.** *Základní informace pro srovnání českého a ukrajinského vzdělávacího systému Online.* © 2022 Dostupné z: <https://www.edu.cz/methodology/zakladni-informace-pro-srovnani-ceskeho-a-ukrajinskeho-vzdelavaciho-systemu/> [cit. 2023-10-12].
- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy.** *Strategie vzdělávací politiky ČR do roku 2030* Online. © 2013 – 2024 Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/strategie-2030> [cit. 2023-10-12].
- Ministerstvo vnitra České republiky.** *Metodické komentáře k zákonu Lex Ukrajina účinného k 1. 9. 2024.* Online © 2022. Dostupné z:

<https://www.edu.cz/methodology/metodicke-komentare-k-zakonu-lex-ukrajina-ucinneho-k-1-9-2024/> [cit. 2023-09-23].

Ministerstvo vnitra České republiky. *Integrace cizinců.* Online. Nedatováno. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/migrace/clanek/integrace-cizincu.aspx?q=Y2hudW09Mg%3D%3D> [cit. 2023-09-12].

Národní pedagogický institut České republiky. *O Národním pedagogickém institutu České republiky.* . Online. © 2024. Dostupné z: <https://www.npi.cz/>. [cit. 2023-10-12].

Národní ústav pro vzdělávání. *Cizinci - legislativní úpravy.* Online. C2011 – 2022 Dostupné z: <https://archiv-nuv.npi.cz/t/cizinci-legislativa.html>. [cit. 2023-11-02].

Národní ústav pro vzdělávání. *Děti/žáci-cizinci a děti/žáci s odlišným mateřským jazykem.* Online. © 2022 Dostupné z: <https://archiv-nuv.npi.cz/t/ciz.html> [cit. 2023-12-22].

Národní ústav pro vzdělávání. *Cizinci* [[online]. [2022], dostupné z: <https://archiv-nuv.npi.cz/t/ciz.html>

Národní ústav pro vzdělávání. *Cizinci - legislativa* [online]. [2023], dostupné z: <https://archiv-nuv.npi.cz/t/cizinci-legislativa.html>

Národní pedagogický institut. [online]. [2024], dostupné z: <https://www.npi.cz/>

Národní pedagogický institut. *UNICEF* [online]. [2024b], dostupné z: <https://www.npi.cz/projekty/10731-unicef?highlight=WyJwb3NpbG92XHUwMGUxblx1MDBIZCJd>

Pospíchalová, Adéla. *Zvyklosti ve školách na Ukrajině: udělejte si jasno.* Online. ©NPI ČR 2023. Dostupné z: <https://zapojmevsechny.cz/clanek/zvyklosti-ve-skolach-na-ukrajine-udelejte-si-jasno>. [cit. 2023-11-02].

Ptáčková, A. Zachvatošín, M. Poeta, N. Baránková, M. Jiroutová. *Inkluzivní škola. Lex Ukrajina vzdělávání* [online]. Dostupné z: <https://inkluzivniskola.cz/ukrajina/lex-ukrajina1a2-vzdelavani/> [cit. 2023-12-20].

SIMI - Sdružení pro integraci a migraci. *Migrace na školách.* Online. © 2011 – 2024. Dostupné z: <https://www.migrace.com/cs/regularizace/migrace-na-skolach>

Učíme společně. *Úvod do tripartit* [online]. Dostupné z: <https://ucimespolecne.cz/praxe/uvod-do-tripartit-netradicni-tridni-schuzky/> [cit. 2023-11-02].

SYRI. *Adaptace ukrajinských žáků na vzdělávání v českých základních školách [online].* [2023], dostupné z: <https://www.syri.cz/data/uploadHTML/files/PUBLIKACE/adaptace-ukrajinsky-ch-zaku-na-vzdelavani-v-ceskych-zakladnich-skolach-syri.pdf> [cit. 2023-12-20].

Zákon č. 65/2022 Sb., *Zákon o některých opatřeních v souvislosti s ozbrojeným konfliktem na území Ukrajiny vyvolaným invazí vojsk Ruské federace.* Sbírka zákonů, 2022, č. 65, ISSN 1211-1244.

Zákon č. 67/2022 Sb., *o některých opatřeních v souvislosti s ozbrojeným konfliktem na území Ukrajiny vyvolaným invazí vojsk Ruské federace.* Praha: Parlament ČR, 2022. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2022-67> [cit. 2023-11-02].

Zákon č. 326/1999 Sb., *o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů.*

Zákon č. 561/2004 Sb., *o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)*

Seznam příloh

Příloha 1 – strukturovaný rozhovor

Příloha 2 – informovaný souhlas účastníka výzkumného šetření

Příloha 3 – přepis záznamu rozhovoru s respondentem „Jaromírem“

Příloha 4 – přepis záznamu rozhovoru s respondentkou „Štěpánou“

Příloha č. 1 - Struktura rozhovoru

Dosavadní zkušenosti a příprava na spolupráci s rodinami ukrajinských uprchlíků

- Jak jste vnímali příchod ukrajinských uprchlíků do České republiky?
- Jak jste se připravovali na komunikaci s rodinami ukrajinských uprchlíků?
- Jaké zkušenosti a dovednosti z pedagogické praxe či vašeho života vám pomohly s počáteční komunikací s těmito rodinami?
- Co bylo vaším prvním krokem k úspěšné spolupráci s rodinou?
- Jaká pomoc vám byla nabídnuta ze strany kolegů, vedení školy nebo školního poradenského pracoviště?

Využití komunikační strategie v komunikaci s rodinami ukrajinských uprchlíků

- Jak probíhalo nastavování společné komunikace na začátku spolupráce?
- Jaké vaše předchozí zkušenosti s komunikací s rodiči dětí s OMJ se vám osvědčily?
- Jak často komunikujete s rodiči ukrajinských dětí?
- Jaké komunikační prostředky využíváte a který z nich považujete za nejefektivnější?
- Jaké máte zkušenosti s tlumočníky, adaptačními pracovníky nebo ukrajinskými asistenty pedagoga?
- V čem vidíte rozdíl v komunikaci s rodiči ukrajinských dětí a s rodiči ostatních dětí s odlišným mateřským jazykem?
- Kde čerpáte informace nebo hledáte podporu v současné době?
- Jakým způsobem u těchto rodičů ověřujete pochopení sdělovaných informací?
- Jaký máte názor na vícejazyčné školní webové stránky, zasílání předem přeložených informací do mateřského jazyka dané rodiny?

Sebereflexe pedagogického pracovníka

- Jak hodnotíte vaše komunikační dovednosti?

- Vzhledem k vaší osobní zkušenosti s rodinami ukrajinských uprchlíků, co byste udělal/a jinak?
- Jaký komunikační kanál vnímáte jako preferovaný ze strany rodičů?
- Co jste vnímal jako překážky v komunikaci a co by vám je pomohlo odstranit?
- Jak vnímáte komunikaci s rodinami ukrajinských dětí v kontextu své psychické a pracovní zátěže?

Příloha 2 - Informovaný souhlas

Informovaný souhlas účastníka výzkumného šetření

Já, _____, souhlasím s účastí ve výzkumu zahrnutém do diplomové práce - Komunikace učitelů 1. stupně ZŠ s rodinami ukrajinských uprchlíků.

Byl/a jsem seznámen/a Martou Mutlovou (výzkumnicí) s podmínkami, cílem a obsahem výzkumu.

Souhlasím se způsobem, jak bude zachována důvěrnost a jak bude má identita chráněna během výzkumu i po jeho skončení – všechna data budou anonymní – shromažďována a uveřejněna pod pseudonymem.

Souhlasím s nahráváním mého rozhovoru s výzkumnicí a s analýzou výsledného zvukového záznamu a jeho přepisu.

Jsem si vědom/a, že během rozhovoru mohu odmítnout odpovědět nebo ukončit celý rozhovor a že od tohoto souhlasu mohu odstoupit do 7 dnů po poskytnutí rozhovoru.

Datum: _____

Podpis _____

Příloha 3 - Přepis rozhovoru s respondentkou „Štěpánou“

V: Na začátku bych vás ráda poprosila o zopakování souhlasu s nahráváním dle tohoto vzoru.

R: Já, _____, souhlasím se záznamem mého rozhovoru s paní Martou Mutlovou za účelem jejího výzkumu do diplomové práce na téma Komunikace učitelů 1. stupně ZŠ s rodinami ukrajinských uprchlíků. Dnes je 16. listopadu roku 2023 a svůj souhlas stvrzuji i písemně.

V: Děkuji. Dále bych vás požádala o zopakování základních informací o vaší osobě a třídě, ve které učíte. A také o pseudonym, pod kterým budu uvádět vaše odpovědi do svého výzkumu.

Jste žena. Mohu se zeptat kolik vám je let?

R: 53

V: Jak dlouho už učíte?

R: Myslím 30 let

V: Na kolik školách jste učil?

R: Nyní je pátá. Pokud myslíte celkově?

V: Ano. Kolik máte dětí ve třídě?

R: 19

V: Jaký ročník?

R: druhý

V: Kolik dětí z vaší třídy má odlišný mateřský jazyk?

R: 7

V: Kolik dětí je z nich z Ukrajiny a přišlo k vám během válečného konfliktu mezi Ruskem a Ukrajinou?

R: 5

V: Máte ve třídě asistenta pedagoga?

R: Ne

V: Pod jakým pseudonymem budete v rozhovoru a následně v mé práci vystupovat?

R: Štěpána

V: Děkuji. Nyní bych vás ráda seznámila se 3 okruhy, kterých se náš rozhovor bude týkat. Prvním tématem budou vaše dosavadní zkušenosti a příprava na spolupráci s rodinami ukrajinských uprchlíků, druhým tématem vámi využitá komunikační strategie v komunikaci s rodinami ukrajinských uprchlíků a posledním vaše sebereflexe. Jak jste vnímali příchod ukrajinských uprchlíků do České republiky?

R: Jako příchozí lidi, jako cizince. Nevnímala jsem to, jako něco jiného. Vnímala jsem, že mi Ti lidé nemusí rozumět, ale že se s nima chci bavit pouze česky, případně anglicky a že s nima nechci komunikovat v ruštině nebo v ukrajinštině. Že jsme česká státní škola, která prostě má úřední jazyk a že oni se musí, ti rodiče, snažit se se mnou domluvit. Jako jazyk komunikační jsem vnímala pouze češtinu nebo mezinárodní angličtinu.

V: Dokázala byste ty pocity specifikovat?

R: Nevnímala jsem je jako přítěž určitě ne, jako zase něco jiného, jako něco nového, ale školství vnímám jako velice dynamické, takže prostě jako zase něco nového, co třeba ještě neznám, ale rozhodně ne ani jako přítěž, ani jako obavu, to ne, jako nějakou výzvu.

V: Jak jste se připravovala na komunikaci s rodinami ukrajinských uprchlíků?

R: Vždycky mi pomáhá pravda. Řeknu rovnou, co nabízím a co můžu, co umím a neslibuju nemožné a nenechávám se zahnat do nějakého kouta, když oni něco chtějí. Ptám se rovnou, jakou mají představu a pokud mají nějakou představu, čeho nejsem schopna, tak to rovnou říkám.

V: Jaké zkušenosti a dovednosti z pedagogické praxe či vašeho života vám pomohly s počáteční komunikací s těmito rodinami?

R: Myslím si, že mám dlouhou praxi, nevím, tak je mi 53, ale učím od školy. Takže mám dlouhou praxi. Děti s OMJ mám standardně asi, ale řekla bych, že spíš ten odlišný mateřský jazyk, to odlišné kulturní prostředí. Ten jazyk je jenom jedna věc, druhá věc je to odlišné kulturní prostředí, že něco očekávají ti lidé, co třeba my jim nejsme schopni nabídnout, a naopak něco je překvapí mile a něco i nemile, ale je třeba to jasně vykomunikovat

V: Když se bavíme o lidech z Ukrajiny, jak je vnímáte jako rodiče žáků?

R: Prostě ten rodič má nějakou představu. Má nějaké očekávání.

V: A máte pocit, že oni mají nějaká specifická očekávání, tito rodiče?

R: Ukrajinští rodiče mají představu minimální spolupráce se školou. Nejsou zvyklí na nějakou přípravu, tu děti zpravidla nemají. Ano, my vám to teď koupíme všechno a dejte nám

pokoj. Nejsou zvyklí kontrolovat ty děti na nějaké přípravě. Jestli má to dítě pomůcky, od penálu, pastelek, něčeho.. ale tohleto nejsou zvyklí, tohleto mít. Co mi pomohlo, tak třeba až po dlouhé době přišli oba dva rodiče na den otevřených dveří. Dítě, které mám půl roku a jsou půl roku tady, tak přišli na den otevřených dveří, dvě hodiny tam seděli a viděli to své dítě pracovat. Viděli, že třeba nemá ty pastelky a že si je chodí půjčovat. A najednou je začalo mívat. Potřebují to vidět. Pomáhá mi to, že mohou přijít do té výuky. A přišli oba, nebyli nijak zvaní, věděli to pouze z webu školy, že je den otevřených dveří a přišli oba dva a byly tam dvě hodiny.

V: Myslíte, že rodiče těchto krajinských dětí, že přichází s tím pocitem, že zase odejdou, nebo jak to vnímáte?

R: Mnozí, ano, že zase odejdou. Už mi vlastně dvě děti odešly. Byli tady nějakou dobu a odešly. To byly děti, které jsou tady sami s matkou. Těm matkám se stýská a odjíždějí zpátky. Pokud je tady celá rodina, tak tady zůstávají.

V: Když ještě se bavím ohledně komunikace, že se s nimi bavíte, máte pocit, že jim jde více o začleňování dětí, nebo jim je víc o výsledky?

R: Ne. Nejde jim více o začleňování, jde jim velmi o výsledek. Nelíbí se jim, pokud jsem třeba neklasifikovala český jazyk, chtěli by mít tam tu známku. Já mám nárok neklasifikovat prvního půl roku. Zklidnili se, když jsem jim řekla, že na konci roku to budu klasifikovat. Nevadí jim horší známky, mají ty děti už v té druhé třídě dvojky, protože jazyková bariéra je i v jiných předmětech, takže je to pro ně těžké a mají dvojky. Ale to jim nevadí, že by jim vadila horší známka. Ve druhé třídě dvojka je horší známka. Vadí jim, že tu známku nemají. Vadí to těm, kteří tady chtějí zůstat.

V: Jak jste se připravovala na komunikaci s těmi lidmi?

R: V podstatě jsem si načetla běžně dostupné věci o lidech, kteří tady přicházejí, co by to mělo být, jak by měli být, žádnou speciální přípravu ne. Ono toho moc nikde nebylo. A moje vlastní rozhodnutí bylo to, že s nimi nechci komunikovat ani v ukrajinštině, ani v ruštině. A všichni to akceptovali. Všichni to akceptovali, pokud jsem byla ochotná mluvit anglicky. Tak to všichni akceptovali. Ale oni angličtinu moc neuměli.

V: Takže se domníváte, že přistoupí na angličtinu spíš, než že by se začali učit česky?

R: S tou češtinou ti rodiče mají dále problémy. Mají, ale jsou ochotní jít přes tu angličtinu. Netrvají na tom, že bychom... Myslím si, že netrvají na té ukrajinštině nebo ruštině. To že

ne. I když mezi sebou samozřejmě tak stále mluví. A mám jiné matky, které třeba na začátku, na třídních schůzkách byly ochotné jim některé věci překládat. Matky, které tady třeba žijí dlouhodobě. Nebo otcové, co jsou tady ty jejich rodiny.

V: Říkáte, že jste něco načetla. Ten zdroj byl o co?

R: Zdroj byl pouze internet. Internet, to je dobrý. Metodiky nebyly.

V: Co bylo vaším prvním krokem k úspěšné spolupráci s rodinou?

R: Když mi ty děti začaly alespoň částečně rozumět. Ty děti ze začátku zlobí. Pokud nerozumí, tak to dítě zlobí, samozřejmě. Protože nerozumí, nudí se.

V: Myslím vůči těm rodičům?

R: Když zjistí, že ta škola je vstřícná, přestože s nima nemluví, nemluví jejich jazykem. Když zjistí, že ta vstřícnost opravdu je. Nejdřív mají pocit, jestli toho nechceme hodně. A že to třeba prostě je těžké. Ale podle mě je to i změna školy v rámci každého jiného dítěte, která je těžká pro rodiče. Každá škola má nějaké jiné požadavky. Prostě je to náročné, to stěhování jako takové je náročná životní etapa. A proto oni už nechtějí být zatěžováni tou školou. Nebo v tu chvíli možná na to ani nemají. Jako ten člověk má opravdu spoustu jiných starostí.

V: A první nějaká věc, kdy došlo na tu komunikaci byla jakého druhu?

R: Osobní, ale až později. Oni nechtou je. Je to zbytečné. Je to úplně zbytečné. Potřebují mít to dítě v klidu. Aby neřešili další problém. Myslím si, že dobré je měsíc nechat úplně v klidu a začít chtít prostě něco až po měsíci. Jako se s nima sejít znova. Já si myslím, že pokud se člověk přestěhuje vůbec, asi ze země do země, má strašně moc starostí a potřebuje mít to dítě v klidu. Takže je šťastný, že to dítě je šťastný. Myslím si, že jsou ti rodiče šťastní za to, že mají ode mě klid, že je nebombardují informacemi a že po nich chci něco až třeba po měsíci. Že neřeším to, že nemá pastelky, že mu je prostě půjčím nebo dám.

V: A po tom měsíci teda došlo na nějakou individuální schůzku?

R: Ano. Dochází, ano. Ale oni pochopí, když jim nabízím termín, kdy se se mnou mají sejít, počkám na ně v družině, když si budou vyzvedávat dítě. Chápou vstřícnost, netrvají na tom, že se se mnou sejdou, nevím, v 5, 6 odpoledne, ale když jim nabídnu nějaký rozumný termín, že se sejdeme, tak chápou vstřícnost. Ale je důležité podle mě to nepsat, ale říkat, protože pokud jim to říkám, tak používám samozřejmě i neverbální komunikaci a mohu to dovysvětlit. Pokud napíšu, nevím, jak to ten člověk vnímá. Dají to do překladače a může ta informace vyznít jinak.

Jaká pomoc vám byla nabídnuta ze strany kolegů, vedení školy nebo školního poradenského pracoviště?

R: V podstatě bylo mi nabídnuto, že lidé, kteří umí ve škole ukrajinsky, tak mohou překládat, asistentkou a taky zástupkyní. Nepotřebovala jsem toho využít. Ale měla jsem jedno dítě, které rozhodně přišlo do první třídy v září a byly to ti lidé, kteří tady utekli vlastně na začátku té války a to dítě, já nevím, to dítě bylo stále pod lavicí. To dítě opravdu muselo zažít nějaké trauma a lidi tady byli půl roku. Zažila jsem velmi těžkou situaci, kdy mi ho matka předávala na nádraží.

My jsme jeli na školní výlet z hlavního nádraží a to dítě mělo strašné trauma. Začalo na tom nádraží hrozně vyvádět a já jsem ho držela a to dítě plakalo. To dítě se bálo, kde ho opouští máma, kam ho dává. Jakmile J. pochopil, že já ho nikam neodvážím, on byl tady strašně šťastný, ale věčně byl pod lavicí. To dítě zažilo nějaká trauma a potřebovalo ode mě náruč. Potřeboval obětí, potřeboval fyzický kontakt. Ale ta matka mi ho předávala a věděla, co dělá. Věděla, že bude vyvádět. Ale zvládnul to potom a všechno. A když odjížděl, ten česky nemluvil, ale rozuměl. Dokázal hodně, ale opravdu věčně psal pod lavici. Prožíval nějaké trauma, úplně nevím, ale ten prožíval asi válečná trauma. Ale byl jediný z těch dětí, se kterými já mám zkušenost. A ta matka s ním tady byla sama a vracela se za otcem někam.

V: Máte na škole psychology? Od nich žádná pomoc nepřišla?

R: Ne, jen prostě zprostředkovala toho překladatele a chodila sem, ptala se, co by mi mohla nabídnout. Nenapadlo mě nic, co bych mohla chtít. Ale říkám, i ta D. nabízela překlady. Viděla jsem to vlastně jak od vedení školy, tak od ní, že se mohu na ty lidi obrátit, pokud bych něco potřebovala.

V: Nabízel vám někdo nějaké školení v rámci této problematiky?

R: Ne, a asi bych ho ani nevyužila. Myslím si, že se to nedalo zobecnit.

V: Jaké vaše předchozí zkušenosti s komunikací s rodiči dětí s OMJ se vám osvědčily?

R: Osobní komunikace. Pořád bylo trváno na osobní komunikace, nepsat to. Žádné maily, žádné požadavky, ale osobní komunikace, co vám můžeme nabídnout, co vám nemůžeme nabídnout, co byste potřebovali. Osobní setkání.

V: Jak často komunikujete s rodiči ukrajinských dětí?

R: Prostě ti rodiče jsou informováni naprosto stejně, jako všichni ostatní. To znamená, že já podávám organizační pokyny, podávám je hromadným mailem a tak. A dovysvětlila jsem je nejdřív po měsíci. Pak kromě třídních schůzek, pak jim už vysvětlím v podstatě, že je možné, aby oni se na mě obrátili. A jsou to velmi krátká setkání, když si děti přebírají z družiny. Takže bych řekla, jednou měsíčně se s nima setkám, ale na 10 minut. Dovysvětlím, jak se teď bude dělat to plavání a co mají mít a jak je vlastně organizace nás, třeba jako školy, ty české školy, co teď děláme jinak.

V: Tato setkání jsou ze vaší strany?

R: Jsou z mé strany. Oni si vlastně nevyžadují. Ne, oni ne.

V: Jaké komunikační prostředky využíváte a který z nich považujete za nejefektivnější? Řekla jste, že nejefektivnější je ta osobní komunikace.

R: Protože tam samozřejmě lze, pokud oni mi nerozumí, to dovysvětlit.

V: Jaké máte zkušenosti s tlumočníky, adaptačními pracovníky nebo ukrajinskými asistenty pedagoga?

R: Nemám, žádné. Tedy... Jednou jsem toho využila. Rovnou z tělocvičny jsem volala S., aby hned přišla a vzala si telefon. Potřebovala jsem, aby mluvila s tou holčičkou, potrebovala jsem vědět, co přesně a kde ji to bolí. S. pak hned volala rodičům, aby přijeli hned do školy a všechno jim popsala a vysvětlila. Tehdy bylo nutné, aby dobře porozuměli. Nemohla jsem vědět, jak vážné to zranění je. Bála jsem se o ní, zdraví dítěte považuji za prioritu.

V: V čem vidíte rozdíl v komunikaci s rodiči ukrajinských dětí a s rodiči ostatních dětí s odlišným mateřským jazykem?

R: Okamžik, ráda bych se ještě vrátila k předchozí otázce. Ne, že nemám. Možná není to žádný ukrajinský asistent, ale je to člověk, který dlouhodobě učí češtinu pro cizince. Má s tím dlouhodobé zkušenosti a ví, jak na to a umí to. A učí jenom opravdu, že si dítě vezme na 20 minut z vyučování. Ale strašně jim to pomáhá. A to je S. Nepomáhá mi, když už si je bere někdo jiný do větší skupiny. Ta S., jak s nima jede naprosto individuálně, tak to mi pomáhá. Potřebuje mít dva, tři a nemůže být ta hromadná metoda. Teď, co mám tady půl roku, ty mi velmi dobře čtou, ale není tu to porozumění. Čtou slepě to, co přečtou. Čtou písmena a slova, no. Prostě to čtou ty holky dobře. Ale nerozumí tomu, což je jako prostě úplně zbytečné. Ale ona v té skupině těch deseti, dvanácti s nima nic víc neudělá. To mi připadá strašně zbytečné. Vadí mi to a nejlíp mi opravdu sedí ten člověk, který má tu češtinu

pro ty cizince, ale vytáhne si je na 20 minut, vrátí a vezme si jiné. To dítě je malinké a nevydrží 45 minut toho plného soustředění. Je to zbytečné na hodinu.

V: Tlumočily vám někdy děti?

R: Jo.

V: Z vaší třídy, sourozenci, jak byste to popsala?

R: I z mé třídy, kamarádi, kteří doma mluví ukrajinsky, narozeni jsou tady.

Sourozenci ne, protože Ti přišli zároveň, takže Ti sourozenci na tom nebyli lépe.

Ale když mi přišla holka ve třetí třídě, až osmého června, S., takže já jsem ji měla necelé tři týdny, ale musela jsem vydat vysvědčení, tak ta Saša, s ní už jsem se byla schopna bavit anglicky. Ona už v té třetí třídě byla na to více schopna.

V: Vnímáte tedy rozdíl mezi těmi jinými OMJ a těmi z Ukrajiny?

R: Řekla bych, že jsou tak malí, já učím tak malé děti, že jsou schopni se naprosto jasně začlenit stejně. Kromě toho J., který opravdu začal nějakou válku a tam bylo nějaké trauma.

V: A třeba komunikace vaše s rodiči Věťnamců pro porovnání?

R: Není ani lepší, ani horší, ne.

V: Kde čerpáte informace a případně hledáte podporu v současné době?

R: Asi ve školském poradenském pracovišti, asi ještě Oliny se ptám na některé věci. Nečerpám nic z žádných neziskovek. Musím říct, že si myslím, že to je velmi vzdálené realitě školství. Nemám ráda Metu a podobné věci. Myslím si, že to je příliš obecné a nekonkrétní. Nepomáhá mi poradna, protože tam jediné, co mi napsali, je, že to odlišným mateřským jazykem. A že to dítě může mít taky nějaký další problém, ne. Oni všechno svedou na OMJ. Podle mě nedagnostikují dobře problémy dětí s odlišným mateřským jazykem. Všechno se svede jen tady na to. Musím říct, samozřejmě byla jsem i na nějakých přednáškách. A to na otevřených přednáškách lidí z Porgu a podobně, kde jsem něco chtěla vědět o jejich kultuře. Takže mě zajímala geopolitická situace jako taková a ten vývoj od Pruska. Abych měla v tom já víc jasněji. Abych si to uměla trochu víc představit. Takže to ano. Ale já jsem asi chtěla konkrétní lidi. Takže já jsem šla na nějaké otevřené... Byla jsem asi na třech otevřených přednáškách. Abych si to uměla, spíš v nějakém prostředí sociokulturním uvědomit, abych byla schopna pochopit jejich smýšlení.

V: Někaké sdílení s kolegy v rámci těchto dětí?

R: Rozhodně, strašně moc mi pomáhá R.. V tom, že se jí ptám jako co a jak. Rozhodně moc i s tím, jak holky chodí dolů. Myslím tím D. a R.. Abych věděla, jak ty děti tak nějak jako fungují. Takže ano, kolegyně přímo. Ale potřebuji přímo tu prvostupňovou holku, tak je to znamená ta R. a ta D., která chodí k těm ukrajinským dětem, tak toleto to ano. Mě nepomůže, když to je člověk, který pracuje se staršími dětmi

V: Jakým způsobem u rodičů ověřujete pochopení sdělených informací?

R: Důvěřuju tomu, že to, co mi řeknou, je pravdivé. Když se ptám, jestli mi porozuměli, jestli mají nějaký dotaz, tak musím opravdu důvěřovat tomu, co mi řeknou.

V: Ted' určitá sebereflexe. Jak hodnotíte svoje komunikační dovednosti?

R: Já si myslím, že poměrně dobře komunikuju s rodiči, že mám dobré vztahy s rodiči, protože pokládám za důležité spojení školy a rodičů, nebo učitele a rodičů, aby to dítě se dobře vyvíjelo. Pokud jdou proti sobě, tak to dítě nikdy se nemůže dobře vyvíjet. Myslím si, že to musí jít jedním směrem. Já nemůžu fungovat 25 různými způsoby, protože každý vychováváme dítě nějak, takže potřebuju ty rodiče všechny navést na to, že něco jim ta škola nabízí a že nějaké odlišnosti jsou. Samozřejmě jasně že jsou v těch rodinách, ale že ta škola musí jít nějakým směrem. A řekla bych, že to se mi daří, že mám dobré vztahy s rodiči, všeobecně.

V: Jste schopná v neverbální komunikaci?

R: Jsem.

V: Nějaké jazyky?

R: Jak to myslíte, že nějaké jazyky?

V: Pardon. Jestli umíte nějaké jazyky, které vám by případně umožňovaly další komunikaci?

R: Ne, umím pouze anglicky. Rozumím slušně německy. Vyrostla jsem v německém prostředí. Já bych ještě chtěla říct, že já nepocházím z České republiky. Já jsem nenaštěvovala českou školu jako dítě. Takže proto já mám pro tyhle různé prostředí pochopení. Já jsem základní školu absolvovala, první až sedmou, třídu ve Švýcarsku. Já jsem přišla do České republiky v osmé třídě, když mi zemřel otec a matka se vrátila ke svým rodičům. Tím pádem prostě já jsem sama nebyla z toho prostředí a proto to vnímám, jak je to těžké, se přestěhovat ze země do země.

V: Jaký komunikační styl vnímáte jako preferovaný ze strany rodičů?

R: Otevřenost. I ti rodiče jsou nakonec za moji otevřenost velmi rádi. Oni vnímají, že prostě opravdu jim vlastně nediktují, jak to má být. Že jim říkám tu možnost, co jim nabízíme. To je strašně důležité, tu otevřenost a to, že mám ty děti ráda. To si myslím, že je těm rodičům z těch rozhovorů jasné, že jim ty děti pochválím. Proto si myslím, že vlastně se mi daří ta komunikace s těmi rodiči. Moje zásadní komunikační věc je, nejdřív to dítě pochválím. Na každém dítěti ti najdu něco dobrého, nejdřív to dítě pochválím. Tím si v podstatě ty rodiče získávám na svou stranu. A teprve pak můžu říct všechny negativa. Nejdřív to dítě chválím. Na každém dítěti je vždycky něco dobrého, na každém člověku je něco dobrého.

V: Myslíte si, že i rodiče preferují tu komunikaci osobní? Nebo že by bylo na nich, že by preferovali něco jiného?

R: Někteří by se chtěli schovat za to. Bylo by to pro ně snazší, oni třeba vůbec ti cizojazyční lidé nechtějí říct, že mi nerozumí. A já jim chci ukázat, že vlastně lidé na světě se všichni umíme domluvit. Nejdříve by se schovali ti lidé, co mi nerozumí. Tak by se rádi schovali za ten překladáč.

V: Takže by preferovali třeba jiný kanál pro komunikaci?

R: Ano, nepřipustím to, protože vím, že to není dobře.

V: Jak vnímáte komunikaci s rodinami ukrajinských dětí v kontextu své psychické, případně pracovní zátěže?

R: Veškerá komunikace s rodiči je náročná. Je to prostě spousta času. Je to spousta času na přípravu, jak dlouho to mám v hlavě, co všechno. Kolikrát se mi o tom i zdá, že to tak musím říct. Ta příprava je velká. Ale je to důležitá část mé práce.

V: To znamená, cítíte to jako pracovní zátěž. Cítíte to i jako psychickou zátěž?

R: To už asi ne, ne.

V: Spíš nějakou časovou?

R: Časovou, rozhodně časovou, ano.

V: Vnímala jste nějaké překážky v té komunikaci a co by vám případně pomohlo je odstranit? Za celou tu dobu, co jsou tu uprchlíci?

R: Někdy si myslím, že těm uprchlíkům je moc slibováno. Že mají představu, že tady všechno dostanou. Potom zjistí, že nedostanou. Že jim půjčíme učebnice a že by měli za sešity zaplatit a že by měli za obědy zaplatit a za družinu zaplatit a tu představu takovou neměli. Mají představu, možná i z médií, že je tady vítáme a všechno mohou dostat. A oni

vlastně všechno nemohou dostat. Nebo by si to museli vyřídit na sociálce, ale to by se tam museli dostavit. Já to za ně nevyřídím. Takže můžu je nasměrovat, to jako můžu, ale to si zase musím zjistit já, kde a kam konkrétně je nasměrovat. To mi nikdo neřekl. Nebo mi poradí školské poradenské pracoviště, ale to, co je známo z médií, z různých letáčků, od různých neziskových organizací, to mě docela štve. Oni jsou opravdu letáčkoví ti lidé. A to fakt jako nám nepomáhá. My potřebujeme každou školní akci, každé divadlo zaplatit a není možné, aby na všechno dostali nějakou pomůcku, úlevu, nebo peníze navíc. To nedostanou. Prostě ta škola jim dát nemůže. A nemůžu to ani chtít. Protože já chci peníze furt na něco.

V: Takže byste byla raději, kdyby to bylo definováno, jako že každá škola vám poskytne ty informace individuálně, než nějaký letáček?

R: To si myslím, že je fakt špatně. Protože je to i v každém ročníku jinak. Já vnímám jenom to, že v té první třídě - opravdu my jim dáme i ty pracovní sešity a pak už zase v tom jiném ročníku ne. A proto ta globální informace vlastně není možná. Je to tam prostě potřeba nechat víc na tom učiteli a mít tu podporu třeba v tom školském poradenském pracovišti, které prostě řekne ano, ale je to individuální a není to záležitost globální. Oni potom mají zkreslenou představu, že jim poskytneme i pastelky a pera a všechno.

V: Napadá vás něco k té komunikaci, že byste mi chtěla říct ještě navíc?

R: No, budu definitivně tvrdit, každé dítě je individuální, každá ta škola prostě jede dneska podle individuálního školního vzdělávacího programu a není to možné takhle globalizovat. A řekla bych, že nám to ztěžuje podmínky, tyhle letáčky. Prostě jak se to týká toho školství, že je u nás školství zadarmo, a to všechno, prostě pak to jako nám to ztěžuje. To bych řekla, že ano, protože je problém, pokud to ukrajinské dítě onemocní. Rodiče s ním jdou zpravidla na pohotovost, než oni si najdou pediatra, to je u nás strašný problém, jako jo. To jim nikdo nepomáhá řešit. Ale oni opravdu jdou potom na pohotovost, ti rodiče. Potom mají pocit, prostě, že nám musí dát omluvenku s razítkem, tak otravujou na té pohotovosti, to je špatně. Teď jsem zjistila, že ta holčička jedna mi vyloženě nevidí, takže ano, další schůzka s rodičem, prostě jsem si na ně počkala, když si ji vyzvedávali z družiny. A to je ten můj čas, kdy si já na ně počkám a říkám jim, ona špatně vidí, musíte s ní dojít na oční a oni neví, jak to mají udělat. Ale na to jim žádný leták nedají. Já jsem si všimla, že to děcko blbě vidí. To děcko mělo do 14ti dnů brýle. Ale jak to mají udělat. Zatěžují vlastně naši rychlou záchrannou službu kolikrát, jako jo. Prostě tohleto ti lidé vůbec neví. Jak to mají dělat. To

jsou prostě takové věci, které.. Prostě místo toho, co mám ještě řešit? Tohle prostě nikdo za ně neřeší. Nikdo jim nepomáhá. Řekne, skoč si tam zadarmo. A pak se diví, že si mají zaplatit obědy.

V: Co si myslíte ohledně webových stránek školy? Překládala byste web do jiných jazyků? Nebo nějakou jeho část?

R: Ne. Ne, jsme česká státní škola. Mluvíme česky. To si také právě myslím, že by to také chtělo naší národní hrdost a jako prostě opravdu, ne, rozhodně česky. Jsme česká státní škola. Já nemám problém. Já si myslím, že je to špatně. Národní hrdost. Já vím, že čeština je těžká. Ale pokud tady chtějí být, tak se musí naučit česky.

V: Děkuji vám za rozhovor.

R: I já vám.

Příloha 4 - Přepis rozhovoru s respondentem „Jaroslavem“

V: Na začátku bych vás ráda poprosila o zopakování souhlasu s nahráváním.

R: Já, _____, souhlasím se záznamem mého rozhovoru s paní Martou Mutlovou za účelem jejího výzkumu do diplomové práce na téma Komunikace učitelů 1. stupně ZŠ s rodinami ukrajinských uprchlíků. Dnes je 9. ledna roku 2024 a svůj souhlas stvrzuji i písemně.

V: Děkuji. Dále bych vás požádala o zopakování základních informací o vaší osobě a třídě, ve které učíte. A také o pseudonym, pod kterým uvedu vaše odpovědi do svého výzkumu.

Jste muž. Kolik vám je let?

R: 37

V: Jak dlouho už jste pedagogem?

R: 11 let

V: Na kolik školách jste učil?

R: Tohle je moje čtvrtá.

V: Kolik máte dětí ve třídě?

R: 26

V: Jaký ročník?

R: čtvrtý

V: Kolik dětí z vaší třídy má odlišný mateřský jazyk?

R: 10

V: Kolik dětí je z nich z Ukrajiny a přišlo k vám během válečného konfliktu mezi Ruskem a Ukrajinou?

R: 7

V: Máte ve třídě asistenta pedagoga?

R: Ne

V: Pod jakým pseudonymem budete v rozhovoru a následně v mé práci vystupovat?

R: Jaroslav

V: Děkuji. Nyní bych vás ráda seznámila se 3 okruhy, kterých se náš rozhovor bude týkat. Prvním tématem jsou vaše dosavadní zkušenosti a příprava na spolupráci s rodinami ukrajinských uprchlíků, druhým tématem jsou vámi využitě komunikační

strategie v komunikaci s rodinami ukrajinských uprchlíků a posledním vaše sebereflexe.

První otázka se týká doby, kdy došlo k invazi Ruska na Ukrajinu. Jak jste vnímal příchod ukrajinských uprchlíků do České republiky?

R: Já sem to vnímal jako krizovou situaci, kterou bylo třeba řešit. A tak jsem se na to díval. Samozřejmě je to něco jiného, než když přichází cizojazyčný dítě do třídy během běžného roku, kdy máš možnost se na to aspoň trochu připravit. Tady to bylo vždycky bez přípravy, takže jsem se snažil těm rodičům pomoci maximálně jak to šlo a protože jsme neměli žádnou podporu od Ministerstva školství, prostě nepřišla nám žádná metodika nebo cokoliv jiného, tak vlastně jsem se snažil využívat různých materiálů, který jsem poskládal z internetu a od kolegů, co mi doporučili. Hodně jsem používal ty programy v překladači.

V: V: Jak jste se připravovala na komunikaci s rodinami ukrajinských uprchlíků?

R: No pro mě to byl stres, jo, protože bylo jasné, že to bude velká práce, že z toho bude spousta starostí navíc, vlastně to bylo zrovna v období, kdy prošlo mediálním světem, že končí covidová pandemie, že ustoupila, což bylo takový krátký nadechnutí, který pak bylo vystřídaný okamžitě tou válkou, což byl prostě problém, protože to byl velkej zásah. Takže z toho uvolnění to byl zase takovej impuls k zapnutí toho krizovýho módu, kdy člověk začal přemýšlet nad tím, jak teda tuhle situaci řešit. A co se týká příchodu těch dětí, tak já jsem vlastně neměl žádnou předchozí informaci, že k nám přijdou. Prostě ty děti přišly jednoho dne, objevily se u nás ve škole a já jsem s tím musel pracovat, jo. A tak jsem to i vnímal. Asi kdybych se podíval zpětně, tak jsem to tak nějak očekával, že to tak bude, protože to je krizová situace, už jsme to zažili, která vyžaduje speciální řešení a tehdy jsme to taky zvládli. Takže to bylo stejný vlastně.

V: Jaké zkušenosti a dovednosti z pedagogické praxe nebo i z osobního života vám pomohly na začátku komunikace? Na čem jste mohl stavět?

R: Z pedagogické praxe jsem nejvíc využil školení, co jsem získal od Mety o.p.s. pro práci s cizincema, kdy jsem se snažil pro děti vytvořit dopředu nějaký slovníček jednoduše, takových základních pojmů, které by mohly využít při komunikaci, protože jsem chtěl, aby nám mohly říct ty základní věci a vlastně z toho samýho jsem vycházel i při práci s rodičema, protože jsem věděl, že budou potřebovat zařídit nejdůležitější věci. Takže jsem se snažil překládat formuláře vyplněný ke vstupu do družiny, k přihlášení na obědy a podobně, aby

měly prostě formu i ukrajinskou, aby tady nebyly ztracený, protože většinou rodiče neuměli ani slovo česky, jejich angličtina byla velmi slabá často a tak jediná možnost, jak to udělat, je vlastně připravit si tadyty základní věci, abychom jim ten začátek tady aspoň trochu ulehčili. A pak jsem se taky, ... ale to už je spíš z té lidský stránky, tak jsem se snažil vystupovat tak, aby ze mě měli prostě dobřej pocit, aby byli klidný. Děti (ve třídě) jsem instruoval tak, jak s těma dětma pracovat, protože jsem nevěděl, jestli prošly nějakým traumatickým zážitkem. Takže jsem se snažil přistupovat k nim velmi opatrně.

V: Takže vy jste si uvědomoval, jaké asi budou potřeby těch lidí a sám jste si vytvářel různé materiály, které byly vyloženě ukrajinské.

R: Jo, je to tak.

V: Jak jste zmiňoval školení v Metě, to bylo ještě dřív jako příprava na práci s cizojazyčnými dětmi ve třídě nebo to bylo až v době, kdy jste tušil, že ukrajinské děti přijdou?

R: To bylo daleko dřív, asi tak před deseti lety. Protože jsem byl asistent pedagoga a když jsem se připravoval na pedagogickou praxi, protože jsem se připravoval na praxi s dětmi s odlišným mateřským jazykem a tam se mi právě spousta věcí a materiálů z toho školení osvědčilo a vlastně už tehdy jsem si začal dělat slovníček takových těch základních pojmů spolu s obrázky, na kterých jsem dětem vysvětloval takový ty těžký pojmy jako třeba zítra a včera. Takže jsem vlastně mohl vycházet z toho, co už jsem měl vlastně připravenýho. Protože jsme tady v té době neměli ještě pracovníky, kteří by byli schopní nám v tadytom pomoc, tak na začátku to bylo na nás a na překladačích.

V: Co bylo vaším prvním krokem ke spolupráci a komunikaci s rodiči?

R: Formuláře, otevřenost, to uvedení do toho kolektivu, příprava těch dětí..

V: A co se týká rodičů, co jste udělal v ten první moment, když jste se s nimi setkal? Nebo přišly nejdřív děti a pak jste teprve rodiče kontaktoval?

R: Mně vždycky přišli rodiče i s dítětem, což bylo bezvadný, protože to mám nejradši, protože vidím tu interakci mezi nima. Navíc to dítě se tak nebojí, není tak ustrašený, což si myslím, že u těch Ukrajinců bylo hrozně důležitý. A vždycky když přišli, tak jsme to dělali tak, že u nás byli jen na zkoušku na chvíli, třeba jen na hodinu a pak jsme si sdělili dojmy – tedy hlavně pomocí neverbální komunikace. Aby to pro ně nebyl tak velkej zásah.

V: Jak dlouho to v tomhle režimu trvalo?

R: Myslím, že to bylo ze začátku omezený časově. Ale přesně to nevím. Tohle trvalo tak přibližně týden, že chodili na menší časovou dotaci do té školy, ale už si to přesně nepamatuju. A pak začali jako ostatní děti. Můj názor teda je, že to bylo hodně, ten týden.

V: Jak častý jste měl v tomto týdnu kontakt s rodiči?

R: Rodiče většinou chodili s těmi dětmi a to bylo super, že jsem jim to nemusel posílat emailem, protože ze začátku je potřeba vyřešit spoustu papírů, čísel a adres – to bylo tenkrát taky dost těžký, protože měli to ubytování provizorní, takže to jsme museli taky často přepisovat. Takže ze začátku v podstatě každý den a následně určitě každý týden, stoprocentně.

V: Chápu, takže takový krůček po krůčku.

R: Tak ...

V: Jaká pomoc ti byla nabídnuta ze strany kolegů, vedení školy a školského poradenského pracoviště?

R: Musím říct, že největší podporu jsem cítil od kolegů. Od vedení, co mě pomohlo, že vždycky se mě zeptali, jestli už to není moc, že jsem nebyl vystavenej tlaku, že tady jsou a že je musím vzít do třídy. A pokud se do budoucna vyskytlo to, že s tím dítětem byl nějaký problém, který nebylo v mých silách řešit, tak jsem se mohl na zbytek toho školního osazenstva obrátit, aby mě s tím pomohli, což byla třeba ta O., pan ředitel, paní zástupkyně, kteří se mnou pracovali i když se u jednoho z těch ukrajinských žáků objevily ty výchovné potíže, který jsem nebyl s to zvládnout.

V: Jak probíhalo nastavování společné komunikace na začátku spolupráce?

R: Tam byl největší problém, kterej jsem v tom cejtíl, tak že kdybych se těm dětem mohl věnovat individuálně, tak by to rozmluvení trvalo velmi krátkou dobu. Ale protože jsem učitel celý třídy, tak jsem se nemohl soustředit jenom na ně a nebylo v mejch silách se jim věnovat tolik, kolik by potřebovaly a vím, že mě to strašně štválo a že to pro mě bylo strašně náročný, protože děti s náma pak pracovaly během hodin, kdy sice měly svoje materiály, který jsem vyhledával na internetu, protože se objevilo spoustu lidí, který ovládaj ukrajinštinu, což já neumím, a dali vlastně k dispozici ty materiály, což bylo výborný. Takže materiálně jsem pro děti práci měl, nicméně ta individuální práce s dětmi s odlišným mateřským jazykem je zásadní. A v tomhleto směru ta práce nebyla úplně zvládnutelná a viděl jsem to a nelíbilo se mi to.

V: A jak to bylo s rodiči?

R: S rodiči jsem tenhle problém neměl, že by mě trápilo, že s nima nemohu individuálně pracovat. Ale s postupující dobou jsem viděl, že se většina z nich snaží využít nějaké možnosti, aby mě mohla porozumět. Větší část to byli třeba starší sourozenci, kteří ke mně chodili do třídy, tak ty používali k dorozumívání většinou angličtinu nebo se naučili česky lépe a byli schopni rodičům překládat a postupně jsem viděl, že se rodiče snaží komunikovat v češtině taky. Zajímavá věc je, že se mi zdá, že poslední dobou se ten postup trochu zastavil, co se týká toho vývoje schopnosti mluvit česky u těch rodičů, nicméně je to na takový úrovni, že to na základní věci jako je třeba omluva dítěte, že už to stačí. Používali teda ty starší sourozence, používali jsme hodně emailový komunikace skrz překladač, což mělo svoje mouchy, ale bylo to aspoň něco.

V: Když jste jim posílal emaily, tak jste jim ty texty překládal nebo si to překládali sami?

R: Protože mám ve třídě více národností, tak jsem docela zvyklej, že když posílám rodičům zprávu v emailu, tak že jsem ji posílal v několika verzích. Od vietnamštiny, přes ruštinu a teď jsem jenom přidal ukrajinštinu. Takže to nebylo nic nového. Ale posílal jsem vždycky více verzí s tím, že vždycky ta první byla česká a k tomu pak byla v těch dalších jazycích.

V: Setkal jste se s tím, že s vámi při osobní komunikaci komunikovali prostřednictvím překladače v mobilu?

R: S tím jsem se nesetkal, to jsme nevyužili. Asi to bude tím, že rodiče jsou starší generace a to se přiznám, že tohleto nás nenapadlo.

V: Jak probíhaly v tomto ohledu třídní schůzky?

R: Na třídních schůzkách většinou seděl ten starší sourozenec, který překládal rodičům, pokud ten ukrajinský rodič na ty třídní schůzky vůbec přišel. Tam to bylo trochu náročnější v tomhle směru. Ale příkládám to tomu, ne, že by nechtěli na ty schůzky přijít, ale myslím, že je to tím, že prostě měli těch svých starostí dost. A protože jsme byli v té pravidelné komunikaci a protože ta emailová komunikace pro ně pravděpodobně byla snazší, tak si myslím, že neměli potřebu na ty třídní schůzky přijít.

V: Jaké vaše předchozí zkušenosti s komunikací s rodiči dětí s OMJ se vám osvědčily?

R: Zásadní věc je individuální práce, to je nenahraditelný. A mám zkušenost, že i dítě, které nemá ten přestupový jazyk, třeba angličtinu a které mi absolutně nerozumí, tak vím, že

funguje ta individuální práce s využitím body respond technik, kdy dítě plní rozkazy, který se daj prostě předvést.

V: A jak je to v tomto ohledu s rodiči?

R: S rodičema jsem asi nic takovýho nevyužil.

V: Jestli jste třeba už měl ze dřívější doby nějakou zkušenost. Třeba jestli jste pro ně češtinu třeba nějak přizpůsoboval nebo upravoval?

R: Ne, vůbec mě vlastně něco takovýho nenapadlo a to je z toho důvodu, že jsem jim to vždycky překládal. Takže jsem neměl vůbec potřebu tu češtinu zjednodušovat. Protože ta česká zpráva byla pro moje český rodiče a ta ukrajinská byla pro ukrajince. Asi si o mě ti ukrajinští rodiče mysleli, že jsem trochu natvrdejší, protože ta ukrajinština z překladače nebyla úplně ideální, ale kvůli tomu jsem nechtěl zjednodušovat ten jazyk. A myslím si, že by to ani nebylo dobrý, protože ten rodič se tou komunikací také učí.

V: Měl jste do té doby zkušenost s tlumočníky, adaptačními pracovníky, případně s ukrajinskými asistenty?

R: S ukrajinskými asistenty ne, zkušenost s tlumočnickem mám, ale nesouvisí s Ukrajincema ...

V: ... nevdí

R: ... a s adaptačníma pracovníkama ... to ani nevím, co je.

V: Adaptační pracovníky jste si mohl vyžádat, aby vám právě pomohli s adaptací dětí a komunikací s těmi rodiči.

R: To je hezký vědět, že něco takového existuje. .... ticho ..... taky si vybavuju, že jsme se na tom kurzu učili, že to je v nějaký vyhláše, že ten rodič musí do nějakýho termínu časovýho splnit nějaký ten jazykovéj kurz. A stejně tak si myslím, že by to mělo být i u těch škol. Že to dítě když přijde do tý školy a neumí ani slovo, tak by bylo dobrý, aby nejdřív něco takový podstoupilo (kurz). Kurzy jsou samozřejmě přeplněný a nemaj na to čas. Mělo by to být ve školách - je to na nás.

V: Vidíte nějaký rozdíl..

Jo, počkejte. Teda, omlouvám se. Náročnější to bylo u toho dítěte, které mělo výchovné problémy. Protože jsme se úplně nepotkávali v názorech, jak by se dítě mělo chovat v sociálním prostředí. To mi pomohla to vykomunikovat ukrajinská asistentka, ale to bych tady nechtěl rozebírat.

V: I tak děkuji. Vidíte nějaký rozdíl v komunikaci s ukrajinskými rodiči oproti rodičům jiných dětí s OMJ?

R: Kdybych měl třeba srovnat komunikaci s vietnamským rodičem a s ukrajinským rodičem, tak pro mě je pohodlnější komunikace s ukrajinským rodičem. Mám pocit, že mi trošku líp rozumí a hlavně u těch ukrajinských rodičů je prostě ta snaha o to porozumění. U těch vietnamských rodičů sice vidím, že jsou hrozně nešťastný z toho, že mi nerozuměj, ale nevidím tam žádný vývoj toho, že by se snažili mi porozumět. Chápu, že to je prostě kulturní věc, takže to nemyslím nijak špatně, ale tenhle rozdíl tady vnímám.

V: Kde hledáte informace případně čerpáte podporu v současné době?

R: V současné době už vlastně moc informací nehledám, protože to je dva roky vlastně, co tady ty děti mám a v podstatě se mi už oba dva začlenili natolik, že plní většinu úkolů, které máme ve třídě, takže už nemám asi potřebu...

R: I když... na to narážíme .... byl jeden hrozně pěkný podcast tady o tom, kde se mluvilo o kultuře východní Evropy a přišlo mi to hodně zajímavý. Načtený dějiny Ruska a Ukrajiny, mělo to několik dílů. Myslím, že to je hodně důležitý to poznat. Takže to mě hodně zajímalo a pak mě zajímalo, když třeba narážíme na nějakou kulturní odlišnost, tak se těch dětí ptám, aby nám třeba vyprávěly jak slaví svátky, jak jsou jiný a protože mám taky jiný vzdělání, teologii, tak jsem seznámenej s pravoslavnou teologií vlastně a tak si o tom s dětma taky povídáme. A co se týče třeba oblastí výchovy, tak se snažím nasávat informace, který ke mně pronikají třeba od těch rodičů a snažím se vytvořit si nějaký obrázek, co oni třeba od těch dětí vyžadují, jakou tu pozici v rodině to dítě má a snažím se to nějak zpracovat do toho mého pohledu. Protože to je něco, co na sebe trochu naráží a nerad bych sklouznul k nějakým stereotypům, který se můžou třeba vytvořit. Takže nějaký základní informace mám, ale že bych si třeba pořídil knížku, jak na ukrajině vychovávají žáky, to jsem si nepořídil. Ptal jsem se rodičů a dětí, jak u nich ty věci fungují a zjistil jsem, že pro ně to byl asi taky velký šok, třeba co se týká objemu toho učiva nebo náročnosti, ale do hloubky jsem úplně nešel.

V: Setkal jste se s tím, že by rodiče dostali informaci, že školství je zadarmo a měl byste problém, že třeba někam jdete a mají něco zaplatit?

R: Ne, spíš naopak. Mám spíš pocit, že vždycky když něco potřebuji vybrat, tak s ukrajinskými rodiči nemám žádný problém, že by se třeba ptali proč to mají platit nebo že

to mají platit, ale v podstatě mi zaplatí okamžitě a navíc ještě když dítě slaví svátek nebo narozeniny, tak přináší i něco ostatním dětem. Oni jsou orientovaní tímhle způsobem, že jsou hodně společenší v tomhle.

V: Jakým způsobem u rodičů ověřujete pochopení těch sdělení?

R: No, většinou reakcí další den, protože pokud to pochopí, tak ta reakce se dostaví, pokud to nepochopí, tak prostě se pokusím použít další zprávy, která by to vysvětlila. Ale většinou přijde dítě druhý den a říká: „vy jste mamince poslala nějaký email a maminka vůbec neví, co tam bylo napsáno“. Ale protože většinu těch zpráv jsem překládal, tak se to moc nestávalo.

V: Máte pocit, že nastávají nějaké situace, kdy rodiče kontaktují vás? Že oni jsou ti, kdo začnou komunikaci?

R: Určitě, když by se ve třídě něco dělo, řešili jsme taky nějaký ty výchovný problémy, tam to bylo častý, tak tam jsme si vyměňovali hodně názorů. Asi v těchhle případech. Protože to, že třeba omlouvají svoje dítě kvůli nevolnosti, to nepočítám. Když potřebují se mnou něco komunikovat, tak se ozvou.

V: Co se týká pedagogicko psychologické poradny – je to pro vás podpora, co se týká cizinců, získáváte tam něco?

R: No já myslím, že odesílat tyhle děti do pedagogicko psychologické poradny nemá nesmysl a v současné chvíli to není úplně průkazný, protože ta jazyková bariéra tam pořád dělá spoustu z toho neporozumění. A taky má takový informace... myslím, že by to nebylo úplně efektivní. Možná, kdyby tam byl nějaký ukrajinský zkoušející, tak by to bylo lepší, ale to si nemyslím, že by se stalo. Takže asi jsem tadytu pomoc nevyhledal, tak nemůžu úplně mluvit. Ale z toho, co si myslím, tak by to bylo k ničemu, asi.

V: Jak hodnotíte svoje komunikační dovednosti?

R: Asi je hodnotím jako excelentní (smích) ...

V: Myslíte si, že máte nějaké vnitřní předsudky nebo stereotypy, třeba jako „přijde Ukrajinec, bude to těžký“, zkrátka jestli si jste si u sebe něčeho takového vědom?

R: První, co mě napadlo, je že mám vytvořený silnej předsudek k tomu, abych měl předsudek. Tedy i když ve mně začne ten hlásek křičet třeba: „vede támhle maminka Jarouška, bude to těžký“, tak se ho snažím zadupat, protože si myslím, že to patří k naší profesi a je to výraz profesionality, že jsem schopen i tady s tím pracovat. Takže o tohle se

snažím. To, že někdy tenhle hlásek s někým vyleze, to se ale nestává, neomezuje na děti s odlišným mateřským jazykem, to se stává u všech.

V: Mohl byste se ještě nějak zhodnotit ohledně vašich dovedností?

R: Empatie je pro mě hrozně důležitá, snažím se promýšlet pocity všech stran v nějaké komunikaci i z kulturního hlediska, z toho, co se jim teď mohlo aktuálně stát, řešili jsme tady několik takových zvláštních situací, který vycházely z toho nedorozumění. Snažil jsem se vždycky k tomu přistupovat citlivě, ale to není otázka práce s lidmi s odlišným mateřským jazykem, to je otázka lidství. Nějaké pochopení a empatický přístup, to je základ naší profese.

V: Jaký komunikační kanál vnímáte jako preferovaný ze strany rodičů?

R: No tak asi z mých zkušeností to bude ten email, protože přes ten komunikujeme nejvíc. Tam je to myslím .... ale je to zároveň můj oblíbený komunikační kanál s rodičema, pokud se nestane něco vážnějšího, co by potřebovali řešit osobně, tak běžnou komunikací je pro ně email. Myslím, že se přes email nevystavují situaci, kdy mi nerozumí ... jako tím myslím, že to jim vyhovuje“. A dělám to i proto, že zjištěné emoce se během psaní emailu trochu zklidní a většinou to vede k tomu, že se lépe pochopíme.

V: Komunikaci v rámci tripartity znáte? S ukrajinskými rodiči?

R: Zním, ale zatím jsem si do toho úplně netrouf a nemyslím si, že to je ve všech případech úplně vhodné způsob komunikace.

V: Jak jste se cítil připravený na komunikaci s ukrajinskými rodiči?

R: Vůbec, ale já jsem o tom vůbec nepřemýšlel. Nebyl čas na to přemýšlet, jestli jsem připravený nebo ne. To prostě nešlo. Prostě se objevili na chodbě a bylo.

V: Jak vnímáte komunikaci s rodinami ukrajinských dětí v kontextu své psychické a pracovní zátěže?

R: No na začátku to bylo těžký, ale to bylo hlavně tím, že jsme opravdu nevěděli, že jsme byli hozeni do hluboké vody stejně jako na začátku covidu a vždycky, když byla nějaká krize. Ale teďka už to nevnímám jako nějakou extra zátěž. V podstatě srovnatelný jako komunikace s ostatními rodiči.

V: Máte pocit, že mají rodiče ukrajinských dětí úctu k učitelům?

R: Myslím si, že jo. A možná v některých případech i větší než rodiče českých dětí.

V: Že vás Ukrajinci vyhledávají víc ve srovnání s ostatními rodiči?

R: Když bych se třeba podíval na ty třídní schůzky tak tam vidím zájem. Určitě. třeba tatínek, který má několik prací každý den, tak vím, že když mi přijde na třídní schůzky, tak ho skutečně zajímá, jak to jeho dítě prospívá. Takže myslím, že jo.

V: Máte pocit, že komunikují jinak se školou rodiče, kteří si myslím, že se budou vracet?

R: No já si hlavně myslím, že v tom, jestli se někdo někdy bude vracet nebo nebude vracet, tak že v tom dneska rozdíl už vůbec není. Že dneska už tahle otázka toho vracení se není už vůbec aktuální. Ale myslím si, že tam nebyl rozdíl. Ty rodiče prostě chtěli vědět, jak se má jejich dítě a to pro ně bylo důležité a nezáleželo úplně na tom, jestli se budou vracet nebo ne.

V: Myslíte si, že z naší strany by měly být weby cizojazyčné?

R: Určitě ano.

V: V jakém rozsahu, v jakých jazycích?

R: No v současné době myslím, že ta ukrajinština by nebyla úplně k zahození. Myslím si, že ten web by měl být určitě anglicky a to by stačilo v tuhle chvíli.

V: Kolik jazyků umíte, resp. kolika byste byl schopen se dorozumět?

R: No, dorozuměl bych se anglicky akorát a možná trochu francouzsky

V: Napadá vás ještě cokoliv, co byste chtěl k tématu doplnit?

R: Asi ne.

V: Děkuji vám za rozhovor.

R: Také děkuji a rád se pak na ten výzkum mrknu.

